RAPORT NA TEMAT PRZESTRZEGANIA PRAW CZŁOWIEKA POLSKA 2014

STRESZCZENIE

Polska jest republiką z demokratycznym systemem wielopartyjnym. Dwuizbowy parlament składa się z izby wyższej – Senatu, oraz izby niższej – Sejmu. Władza wykonawcza podzielona jest pomiędzy prezydenta, premiera i Radę Ministrów. Obserwatorzy ocenili wybory parlamentarne w 2011 roku jako wolne i uczciwe. Premier Donald Tusk, szef Platformy Obywatelskiej, rządził w koalicji z Polskim Stronnictwem Ludowym, a po jego rezygnacji premierem została Ewa Kopacz, która pozostała w koalicji. Władze utrzymywały skuteczną kontrolę nad siłami bezpieczeństwa.

Główne przykłady naruszania praw człowieka obejmowały zdarzenia o charakterze ksenofobicznym i rasistowskim, w tym mowę nienawiści i przestępstwa z nienawiści z wykorzystaniem przemocy i o charakterze antysemickim. Lokalne organizacje pozarządowe odnotowały, że w przypadku antysemityzmu i ksenofobii dochodzenia policyjne często nie prowadziły do ujęcia sprawców, a niektórzy prokuratorzy odmawiali wszczęcia postępowania w sprawach o przestępstwa z nienawiści i mowę nienawiści. Problemem związanym z przestrzeganiem praw człowieka pozostawała rosnąca liczba zaległych spraw sądowych i długie procedury sądowe, które utrudniają dostęp do sprawiedliwości. Przepisy prawa karnego dotyczące zniesławienia ograniczały wolność słowa i prasy, zniechęcając do wypowiedzi, publikacji i umieszczania w internecie materiałów krytycznych wobec urzędników państwowych.

Inne przypadki naruszania praw człowieka obejmowały niewłaściwe traktowanie w momencie zatrzymania i przesłuchania, nieodpowiednie traktowanie więźniów przez strażników, obowiązkową terapię hormonalną w celu obniżenia popędu seksualnego niektórych skazanych za przestępstwa na tle seksualnym, czasami zbyt małą przestrzeń w celach więziennych i za mało miejsca do ćwiczeń w aresztach. Czasami dochodziło do ograniczania kontaktu więźniów z rodziną lub innymi osobami spoza więzienia. Nadal występowały opóźnienia w restytucji mienia prywatnego. Problemem pozostała korupcja wśród urzędników, pomimo wysiłków zmierzających do egzekwowania prawa. Uciążliwe procedury utrudniały odpowiednie klasyfikowanie i uznawanie przypadków przemocy domowej za przestępstwa. Wśród problemów społecznych znalazła się dyskryminacja kobiet na rynku pracy, nadużycia wobec dzieci i ich seksualne wykorzystywanie, handel ludźmi oraz przypadki dyskryminacji i przemocy wobec mniejszości etnicznych, a także lesbijek, gejów, biseksualistów oraz osób transgenderowych (LGBT). Wystąpiły również przypadki naruszenia praw pracowników do zrzeszania się, wstępowania do związków zawodowych i do strajku, a także dyskryminacji antyzwiązkowej. Rząd nie zawsze skutecznie egzekwował przepisy dotyczące pracy świadczonej przez osoby niepełnoletnie, w wieku od 16 do 18 lat.

Rząd zasadniczo egzekwował prawa człowieka i ścigał przestępstwa popełnione przez funkcjonariuszy publicznych, zarówno w organach bezpieczeństwa, jak i w innych strukturach władzy.

Część 1. Poszanowanie prawa do integralności cielesnej, w tym wolności od takich zjawisk jak:

a. Arbitralne lub bezprawne pozbawienia życia

Nie pojawiły się doniesienia na temat tego, by władze lub osoby działające z jej ramienia dokonywały arbitralnych lub bezprawnych zabójstw.

b. Zaginięcia

Nie powiły się doniesienia na temat motywowanych politycznie zaginięć, porwań lub uprowadzeń.

c. Tortury oraz inne okrutne, nieludzkie lub poniżające traktowanie lub karanie

Konstytucja i przepisy prawa zakazują tego typu praktyk. Wystąpiły natomiast problemy związane z niewłaściwym zachowaniem policji i nieodpowiednim traktowaniem więźniów przez pracowników służby więziennej. W prawie brakuje jednoznacznej definicji tortur, nie zostały one wyszczególnione jako odrębne przestępstwo. Przepisy prawa przewidują działania dyscyplinarne wobec policji, obejmujące naganę, obniżenie posiadanego stopnia oraz zwolnienie ze służby. Organizacje obywatelskie odnotowały przypadki niewłaściwych zachowań policji wobec osób aresztowanych.

Komitet ds. zapobiegania torturom Rady Europy (CPT), na podstawie wizyty w kraju w czerwcu 2013 r., w swoim raporcie z 25 czerwca doniósł, że większość spośród zatrzymanych lub ostatnio zatrzymanych przez policję, z którymi spotkała się delegacja, mówiła, że była traktowana właściwie. Do delegacji dotarło kilka doniesień o rzekomym niewłaściwym traktowaniu. W raporcie CPT stwierdzono: „Ogólnie zarzuty dotyczyły policzkowania, uderzeń, kopania, bicia pałkami oraz ciasnego zakładania kajdanek.” Wśród przypadków wymienianych przez CPT jako poważne pojawiło się uderzanie pałką w podeszwy stóp oraz przypalanie ramienia papierosem. W streszczeniu raportu CPT wspomniano także o wstrząsach elektrycznych zadawanych paralizatorem, ale w głównej części raportu nie przedstawiono szczegółów. 27 czerwca prokurator generalny Andrzej Seremet wydał dla prokuratorów wytyczne z przypomnieniem przepisów prawa i zaleceniami dotyczącymi procedowania w przypadku dochodzeń w sprawach rzekomego niewłaściwego traktowania zatrzymanych.

W swoich wnioskach końcowych dotyczących połączonego piątego i szóstego sprawozdania okresowego opublikowanych w grudniu 2013 r. Komitet Przeciwko Torturom ONZ wyraził zaniepokojenie brakiem definicji tortur w kodeksie karnym i zalecił włączenie tortur jako oddzielnego przestępstwa oraz przyjęcie ich definicji.

Sędziowie mają możliwość zasądzenia przymusowej terapii hormonalnej wobec skazanego za przestępstwa gwałtu lub kazirodztwa popełnione w stosunku do ofiary poniżej lat 15. Sędziowie mają możliwość zastosowania tej procedury wobec

odbywających karę więzienia pedofilów do sześciu miesięcy przed ich oczekiwanym wyjściem na wolność. Według danych Ministerstwa Sprawiedliwości w 2013 roku sądy nakazały zastosowanie tej procedury wobec 19 pedofilów, a w 2012 roku wobec 15.

Warunki panujące w więzieniach i aresztach

Warunki panujące w więzieniach i aresztach ogólnie są odpowiednie. Problemem pozostały nieobsadzone stanowiska personelu medycznego w więzieniach i ograniczony dostęp więźniów do leczenia specjalistycznego.

Warunki fizyczne: Według danych rządowych na dzień 31 sierpnia w więzieniach i ośrodkach odosobnienia mogących pomieścić 85 921 osób przebywało 77 750 osób (łącznie z tymczasowo aresztowanymi), w tym 2627 kobiet (3 procent populacji więziennej), które przebywały w oddzielnych więzieniach. W dniu 31 sierpnia w więzieniach znajdowało się 55 osób poniżej 18 roku życia. Władze zasadniczo oddzielały nieletnich od dorosłych, natomiast w wyjątkowych przypadkach prawo zezwala na ich wspólne przebywanie w więzieniach i aresztach. Władze zazwyczaj wysyłały młodocianych sprawców (pomiędzy 17 a 21 rokiem życia) oskarżonych o poważne przestępstwa do aresztu tymczasowego.

Zgodnie z danymi Centralnego Zarządu Służby Więziennej na dzień 31 sierpnia w areszcie tymczasowym przebywało 6719 zatrzymanych, co stanowi spadek o 48 osoby w porównaniu z wrześniem 2013 r.

Władze często osadzały aresztowanych oczekujących na proces w więzieniach, odseparowując ich jednak od osób skazanych. Zdarzało się, że osoby młodociane przetrzymywano razem z dorosłymi więźniami.

Warunki, w jakich przetrzymywani byli aresztowani były zasadniczo takie, jak w przypadku więźniów, a czasami gorsze ze względu na przepełnienie i słabsze udogodnienia, co było skutkiem restrykcji sądowych dotyczących miejsca osadzenia więźnia oczekującego na proces. W raporcie CPT zwrócono uwagę, że sytuacja aresztowanych była znacząco gorsza od sytuacji więźniów ze względu na brak właściwie jakichkolwiek zajęć. Dyrektor generalny służby rozszerzył specjalny nadzór nad zajęciami kulturalnymi, edukacyjnymi i sportowymi dla aresztowanych i okazało się, że wcześniejsza oferta zajęć zbyła niewystarczająca.

Przepisy prawa określają minimalną powierzchnię celi więziennej na 32 stopy kwadratowe (3 metry kwadratowe) na osobę, ale więźniowie mogą tymczasowo zajmować mniejsze cele. Zarówno lokalne organizacje pozarządowe jak i organizacje międzynarodowe (CAT i CPT) wyraziły zaniepokojenie, że norma 32 stóp kwadratowych nie jest zgodna z normą europejską, która przewiduje przynajmniej 43 stopy kwadratowe na osobę w celi wieloosobowej i 65 stóp kwadratowych w celach jednoosobowych. Według statystyk rządowych na koniec września w celach mniejszych niż minimalny wymóg prawny przewidujący 32 stopy kwadratowe przebywało 15 zatrzymanych.

Więźniowie mieli dostęp do wody pitnej, zapewnianie pożywienie było odpowiednie. Władze zezwalały mężczyznom na prysznic tylko raz w tygodniu, a kobietom - dwa razy. CPT stwierdził, że komendy policji lubelskiej, policji stołecznej w Warszawie i policji Warszawa-Białołęka nie przestrzegały zasady prywatności wspólnych toalet i pryszniców. W komendzie policji w Bydgoszczy telewizja przemysłowa obejmowała toalety w celach. W komendzie stołecznej w Warszawie zapewniono więźniom pełną prywatność przy zaspokajaniu funkcji organizmu. W komendzie Warszawa-Białołęka, z racji konieczności odpowiedniego nadzoru nad zatrzymanymi, nie było planów, aby zmienić drzwi wejściowe do łazienek, ale w celu zapewnienia prywatności rząd założył w łazienkach zasłonki.

W swoim raporcie CPT zwrócił uwagę, że choć warunki w więzieniach ogólnie były odpowiednie, we wszystkich ośrodkach odwiedzonych przez delegację CPT w 2013 r. problemem było przepełnienie.

W pierwszych ośmiu miesiącach roku w więzieniach zmarło 56 więźniów, w tym w 18 przypadkach jako przyczynę zgonu podano samobójstwo. Helsińska Fundacja Praw Człowieka opisała problemy systemu opieki medycznej w więzieniach. Wymieniano wśród nich niedobory personelu medycznego – na przykład brak specjalistycznej opieki medycznej oraz zbyt małą liczbę lekarzy do obsługi chorych, jak również słabą infrastrukturę medyczną. Helsińska Fundacja Praw Człowieka wymieniła także kilka konkretnych problemów poruszanych przez indywidualnych więźniów, na przykład niewłaściwą opiekę nad więźniami niepełnosprawnymi oraz wyposażenie niedostosowane do potrzeb więźniów starszych.

CPT poinformował o doniesieniach o fizycznym maltretowaniu więźniów przez strażników w więzieniu w Bydgoszczy. W swojej odpowiedzi na raport CPT władze poinformowały, że w 2013 r. w więzieniu w Bydgoszczy odbyło się szkolenie personelu na temat praw więźniów, aby poprawić relacje pomiędzy pracownikami i więźniami. W ciągu roku planowano przeprowadzenie trzech podobnych szkoleń. CPT poinformował także o doniesieniach o przemocy słownej stosowanej przez strażników w więzieniu Warszawa-Mokotów wobec więźniów zagranicznych. W odpowiedzi władze poinformowały, że podczas oficjalnych odpraw personelu poruszona zostanie kwestia niewłaściwego zachowania wobec więźniów, aby poprzez konsekwencje dyscyplinarne i karne usunąć przypadki niezgodności z wiążącymi przepisami prawa.

22 stycznia weszły w życie przepisy dotyczące osób z zaburzeniami psychicznymi, które stanowią zagrożenie dla życia, zdrowia lub seksualnego bezpieczeństwa innych osób. Prawo zezwala władzom na przekazanie do rządowego programu ograniczania przestępczości i zachowań aspołecznych tych więźniów, którzy odbyli wyroki więzienia i przeszli przez więzienny program terapii, ale cierpią na zaburzenia psychiczne, przy których występuje wysokie prawdopodobieństwo, że popełnią poważne przestępstwo przeciwko osobie. Helsińska Fundacja Praw Człowieka zwróciła uwagę, że obowiązkowe

przetrzymywanie po zakończeniu wyroku może naruszać wolność osoby i mieć charakter retroaktywny. 4 marca prezydent skierował ustawę do Trybunału Konstytucyjnego.

Administracja: Dokumentacja więźniów prowadzona była w odpowiedni sposób. W celu zmniejszenia liczby więźniów Ministerstwo Sprawiedliwości kontynuowało rozwój programu dozoru elektronicznego, pozwalającego osobom skazanym za przestępstwa bez użycia przemocy na odbywanie wyroków poza więzieniem. Według danych przekazanych przez władze więzień w pierwszych ośmiu miesiącach roku kary więzienia poza więzieniem odbywało12 797 więźniów.

Więźniowie mają możliwość składania skarg bez ingerencji cenzury do władz więzienia i rzecznika, rzecznika praw obywatelskich, Ministerstwa Sprawiedliwości oraz lokalnych organizacji pozarządowych. W ciągu pierwszych dziewięciu miesięcy roku rzecznik praw obywatelskich otrzymał około pięciu tysięcy skarg od więźniów i ich rodzin, przy czym w tym samym okresie w roku 2013 r. było to 3169 skarg.

Władze badały wiarygodne doniesienia na temat niehumanitarnych warunków przetrzymywania i dokumentowały ustalenia w sposób dostępny dla ogółu społeczeństwa. Rzecznik praw obywatelskich może uczestniczyć w postępowaniach cywilnych i administracyjnych w imieniu więźniów i zatrzymanych w przypadku złożenia przez nich skargi, a także w przypadku, gdy posiadane przez niego informacje wskazują na istnienie przypadków przetrzymywania w niehumanitarnych warunkach. Na wniosek Ministerstwa Sprawiedliwości rzecznik praw obywatelskich wykorzystuje krajowy mechanizm prewencyjny służący do kontroli i monitorowania warunków panujących w więzieniach i aresztach.

W pierwszych dziewięciu miesiącach roku rzecznik praw obywatelskich odwiedził 17 więzień i ośrodków odosobnienia, łącznie z aresztami i więzieniami. Biuro rzecznika praw obywatelskich publikuje wnioski oraz podsumowanie zaleceń dla odnośnych władz w postaci sprawozdania rocznego.

Więźniowie i zatrzymani mieli zapewniony odpowiedni dostęp do widzeń i mieli możliwość odbywania praktyk religijnych. Według CPT odwiedziny przetrzymywanych w aresztach wymagały zgody sądu lub prokuratora, a poza tym obowiązywał zakaz rozmów telefonicznych. W wielu przypadkach ograniczenia odwiedzin zatrzymanych (zakaz wprost lub wymagana zgoda na odwiedziny sam na sam, możliwe tylko przez pleksiglas) mogą trwać tygodniami lub nawet miesiącami. Prawie wszyscy zatrzymani przepytywani przez delegację CPT narzekali na opóźnienia wychodzącej i przychodzącej korespondencji, które rzekomo są wynikiem wymogów w zakresie cenzury. W odpowiedzi dla CPT władze zwróciły uwagę, że wykorzystanie aresztu tymczasowego jest uzasadnione, ponieważ ma zapobiegać zastraszaniu świadków przez zatrzymanego, a także składaniu fałszywych zeznań i utrudnianiu postępowania w inny sposób.

Niezależny monitoring: Rząd zezwolił na niezależny, regularny monitoring warunków panujących w więzieniach i aresztach przez lokalne grupy praw człowieka i CPT. Helsińska Fundacja Praw Człowieka czasami odwiedzała więzienia.

d. Arbitralne aresztowania i zatrzymania

Konstytucja i przepisy prawa zabraniają arbitralnych aresztowań i zatrzymań, a władze generalnie przestrzegały tych zakazów.

Rola aparatu policji i bezpieczeństwa

Ogólnokrajowym organem ścigania jest policja, podzielona na jednostki wojewódzkie i miejskie, nadzorowana przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych. Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego (ABW) odpowiada za ściganie i walkę z przestępczością zorganizowaną, zagrożeniami terrorystycznymi i rozprzestrzenianiem broni masowego rażenia. Centralne Biuro Antykorupcyjne (CBA) odpowiada za walkę z korupcją w obszarze państwowym, gospodarczym i finansowym. Premier wyznacza członków i nadzoruje prace CBA, które może prowadzić dochodzenie w dowolnej sprawie dotyczącej środków publicznych. Premier nadzoruje pracę szefa Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego i CBA, którzy składają sprawozdania przed parlamentem.

Władze cywilne utrzymywały skuteczną kontrolę nad siłami bezpieczeństwa, Agencją Bezpieczeństwa Wewnętrznego i CBA, a rząd dysponował efektywnymi mechanizmami ścigania i karania nadużyć i korupcji. CPT stwierdził, że władze rozpoczęły postępowania wewnętrzne lub karne w celu wyjaśnienia niektórych przypadków rzekomego niewłaściwego traktowania więźniów przytoczonych w raporcie.

Procedury aresztowania i sposób traktowania zatrzymanych

W większości przypadków konstytucja i przepisy prawa nakazują władzom uzyskanie nakazu sądowego opartego na materiale dowodowym w celu dokonania aresztowania, a władze zasadniczo przestrzegały tych zasad. Przepisy prawa przewidują, że policja powinna natychmiast powiadomić osobę zatrzymaną o powodach zatrzymania i jej prawach. Zazwyczaj informacja ta na początku jest przekazywana ustnie; potem, na posterunku policji, zatrzymany podpisuje oświadczenie, że poinformowano go o jego prawach i obowiązkach. Policja przekazuje zatrzymanemu kopię sprawozdania z jego zatrzymania. Konstytucja i przepisy prawa zezwalają na zatrzymanie osoby na okres do 48 godzin zanim nie zostaną jej przedstawione konkretne zarzuty oraz na kolejne 24 godziny w oczekiwaniu na decyzję sądu o zastosowaniu tymczasowego aresztowania. Przepisy prawa przewidują, że osobę młodocianą można zatrzymać w Policyjnej Izbie Dziecka (PID) do 5 dni, jeśli osoba ta uciekła z domu opieki lub ośrodka edukacyjnego lub poprawczego. W przypadku „uzasadnionego wstrzymania eskorty” do miejsca opieki, ośrodka edukacyjnego lub naprawczego policja może zatrzymać osobę młodocianą w PID. Władze zasadniczo przestrzegały wymogu niezwłocznego poinformowania zatrzymanego o stawianych mu zarzutach. Osoby zatrzymane mają prawo odwołania się

do sądu w celu ustalenia legalności zatrzymania, a władze przestrzegały tego prawa. Stosowano system poręczeń majątkowych, a władze wypuszczały większość zatrzymanych za kaucją. Jedynie sąd mógł nakazać tymczasowe aresztowanie. Zatrzymani mają prawo do adwokata; władze zapewniały obrońcę z urzędu oskarżonym, których nie było stać na obrońcę z wyboru. Osoby oskarżone i zatrzymane mają prawo do pomocy prawnej w dowolnym momencie. Władze nie przetrzymywały podejrzanych w pełnej izolacji lub w areszcie domowym.

Niektórzy więźniowie, z którymi rozmawiali przedstawiciele delegacji CPT twierdzili, że nie byli informowani o swoich prawach lub że nie rozumieli przedkładanego im wyjaśnienia. CPT stwierdził, że dostęp do prawnika był w aresztach raczej wyjątkiem niż regułą. Prawo nie przewiduje wyznaczania prawnika z urzędu przed rozpoczęciem wstępnego postępowania sądowego. Osoby w areszcie, które nie były w stanie ponieść kosztów usług prawnych, właściwie nie mogły skorzystać z prawa dostępu do prawnika. Ponadto, nawet jeśli osoba zatrzymana spotkała się w areszcie ze swoim prawnikiem, spotkania takie systematycznie odbywały się w obecności funkcjonariusza policji.

Tymczasowe aresztowanie: Prawo zezwala władzom na tymczasowe aresztowanie osób oskarżonych o przestępstwo na okres do 3 miesięcy. Władze przenosiły większość nieletnich do schronisk dla nieletnich w ciągu 72 godzin od momentu zatrzymania. Sąd może przedłużać areszt tymczasowy o okres od 6 do 12 miesięcy, jednak prawo stanowi, że łączny okres stosowania tymczasowego aresztowania nie może przekroczyć 2 lat (w pewnych złożonych sprawach sąd może złożyć wniosek do sądu apelacyjnego o przedłużenie tego okresu powyżej 2 lat). Zgodnie z wytycznymi Ministerstwa Sprawiedliwości, przedłużenie powyżej dwóch lat może mieć miejsce w przypadku zawieszenia postępowania karnego, konieczności określenia lub potwierdzenia tożsamości zatrzymanego, przeprowadzenia bardzo złożonego postępowania poza krajem lub jeśli zatrzymany umyślnie przedłuża postępowanie.

W roku 2013, ostatnim, dla którego dostępne są statystyki, prokuratorzy wnioskowali o areszt tymczasowy dla 19 410 osób, co oznaczało spadek o 2920 osób w porównaniu do roku 2012. Spośród osób przebywających w areszcie tymczasowym 71 procent przebywało w nim do trzech miesięcy, a prawie 1,5 procenta (39 osób) od roku do dwóch. Dwie osoby spędziły w areszcie tymczasowym powyżej dwóch lat.

Zatrzymanie osób, których wnioski azylowe zostały odrzucone lub bezpaństwowców: Na czas oczekiwania na deportację lub decyzję dotyczącą wniosku o azyl niektóre osoby ubiegające się o azyl umieszczano w strzeżonych ośrodkach dla cudzoziemców. Straż graniczna może umieścić osobę w ośrodku strzeżonym jedynie na skutek decyzji sądu. Zazwyczaj dotyczyło to cudzoziemców, którzy próbowali przekroczyć granicę nielegalnie, nie posiadali dokumentów tożsamości lub popełnili przestępstwo podczas pobytu w kraju. Według Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka straż graniczna umieszczała w ośrodkach strzeżonych rodziny z dziećmi. Prawo zabrania umieszczenia w takich ośrodkach małoletnich poniżej 15 roku życia bez opieki.

30 maja Helsińska Fundacja Praw Człowieka i Stowarzyszenie Interwencji Prawnej doniosły, że podjęto kroki zmierzające do zreformowania ośrodków strzeżonych, a cudzoziemcom w nich przebywającym przyznano więcej swobody poruszania się i umożliwiono dostęp do telefonów komórkowych. W sprawozdaniu stwierdzono, że problemem jest rosnąca liczba dzieci w ośrodkach, prawie 25 procent populacji ośrodków to małoletni. Dzieci w ośrodkach strzeżonych nie miały dostępu do edukacji szkolnej i nie mogły wyjść poza teren ośrodka.

e. Brak prawa do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy

Mimo że konstytucja gwarantuje istnienie niezależnego sądownictwa, a władze zasadniczo respektowały niezawisłość sądów, z powodu rosnącej liczby nierozpatrzonych spraw system wymiaru sprawiedliwości pozostawał nieefektywny. Dlatego nie cieszył się zaufaniem społecznym.

Korzystanie z systemu sądownictwa nadal było uciążliwe, był on źle zarządzany i nie dysponował dostateczną liczbą pracowników. Lokalne organizacje pozarządowe zajmujące się kwestiami praw człowieka zgodnie twierdziły, iż struktura systemu sądownictwa jest niewłaściwa, a sam system nieefektywny, z nieskutecznym podziałem pracy pomiędzy różnymi sądami. Uciążliwe procedury rekrutacyjne sprawiały, że wiele etatów sędziów i asystentów sędziów pozostawało nieobsadzonych, co jeszcze bardziej spowolniło wymiar sprawiedliwości, ponieważ sędziowie musieli podejmować się prac administracyjnych zazwyczaj wykonywanych przez asystentów. Zgodnie z danymi Prokuratury Generalnej ogólna liczba prokuratorów była duża, 6281 w 2013 roku, za który dostępne są najświeższe dane, natomiast liczba tych, którzy zajmowali się sprawami kryminalnymi, była niewystarczająca. Liczba sędziów się nie zmieniła, a otrzymywali oni coraz więcej spraw, którymi musieli się zająć. W 2013 roku prokuratorzy mieli prowadzić dochodzenia w 1,1 mln spraw kryminalnych. Wciąż duża liczba zaległych spraw sądowych i wysokie koszty postępowania zniechęciły wielu obywateli do korzystania z wymiaru sprawiedliwości.

Kraj wykorzystuje „e-sąd” do rozpatrywania prostych spraw, które zazwyczaj odnoszą się do nieopłaconych rachunków za media. Strona może złożyć pozew cywilny w sprawie odszkodowania pieniężnego na stronie internetowej e-sądu, a sędzia może wystawić nakaz zapłaty w oparciu o pozew elektroniczny. E-sąd może rozpatrywać wnioski w ramach kodeksu handlowego i kodeksu pracy, natomiast nie rozpatruje spraw niepieniężnych i odnoszących się do prawa rodzinnego. Pozwani, którzy nie zgadzają się z wyrokiem, mają możliwość odwołania się do tradycyjnego sądu.

Procedury procesowe

Konstytucja gwarantuje prawo do sprawiedliwego procesu, a wymiar sprawiedliwości generalnie zapewniał to prawo. Wobec pozwanych stosowane jest domniemanie niewinności oraz prawo do niezwłocznego i szczegółowego powiadomienia o wniesionym

przeciwko nim oskarżeniom. Władze zapewniają usługi tłumacza ustnego pozwanym, którzy nie znają języka polskiego. Postępowanie sądowe jest zazwyczaj jawne, chociaż sądy zastrzegają sobie prawo do utajnienia procesu w pewnych okolicznościach, takich jak postępowanie rozwodowe, sprawy związane z tajemnicą państwową, a także sprawy, których treść zagraża moralności publicznej. Prawo przewiduje obecność ławników i są to zazwyczaj dwie lub trzy osoby mianowane przez przedstawicieli władzy lokalnej. W sądach rejonowych i okręgowych sprawy rozpatruje panel złożony z sędziego i dwóch ławników. Oskarżeni, których nie stać na prawnika, mogą bezpłatnie skorzystać z usług prawnika z urzędu. Władze muszą zapewnić oskarżonym i ich adwokatom wystarczający czas i środki na przygotowanie się do obrony. Oskarżeni muszą być obecni podczas procesu. Mają dostęp do materiału dowodowego będącego w dyspozycji władz, prawo do konfrontacji i przepytania świadka, a także do przedstawienia własnych świadków i dowodów. Prokuratura może zapewnić świadkom anonimowość, jeśli obawiają się oni zemsty ze strony oskarżonych. Oskarżonych nie można zmusić do składania zeznań lub przyznania się do winy.

Po ogłoszeniu wyroku przez sąd, oskarżony ma 7 dni na złożenie pisemnego wniosku o sporządzenie uzasadnienia orzeczenia; sądy mają 14 dni na wystawienie stosownego uzasadnienia. Oskarżony ma prawo odwołać się od wyroku w terminie 14 dni od otrzymania uzasadnienia. W większości spraw cywilnych i karnych obowiązuje dwustopniowy proces odwoławczy. Prawa te odnoszą się do wszystkich oskarżonych.

Więźniowie i osoby zatrzymane z powodów politycznych

Nie było doniesień na temat więźniów i osób zatrzymanych z powodów politycznych.

Postępowanie cywilne i zadośćuczynienie

Osoby fizyczne i organizacje mogą dochodzić zadośćuczynienia z tytułu naruszenia praw człowieka na drodze cywilnej. Wdrażanie przez władze wyroków sądowych było wciąż powolne, uciążliwe i nieefektywne, szczególnie w kwestii wypłaty odszkodowań.

Po wyczerpaniu środków dostępnych w sądach krajowych, osoby mają prawo apelacji od decyzji sądu, przez którą ich zdaniem państwo narusza Europejską Konwencję Praw Człowieka, do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (ETPCz).

Decyzje regionalne Trybunału Praw Człowieka

Kraj podlega jurysdykcji ETPCz, a w trakcie roku ETPCz ogłosił wiążące prawnie wyroki przeciwko krajowi. Władzom udało się znacząco zmniejszyć liczbę orzeczeń i postanowień sądu oczekujących na wykonanie z 908 w 2012 r. do 486 w 2014 r. 5 lutego sejmowa Komisja Sprawiedliwości i Praw Człowieka oraz Komisja Spraw Zagranicznych powołały nową stałą podkomisję do spraw wykonywania wyroków ETPCz. Główne zadanie podkomisji polega na monitorowaniu działań władz zmierzających do wykonywania wyroków ETPCz i analizowanie sprawozdań rządowych na ten temat.

Podkomisja, wraz z Komisją Praw Człowieka, Praworządności i Petycji Senatu kontynuowała wysłuchania w sprawie wykonywania orzeczeń ETPCz.

28 marca Ministerstwo Spraw Zagranicznych wydało drugie sprawozdanie na temat wykonywania przez władze orzeczeń ETPCz. Sprawozdanie obejmowało 54 plany działania (w tym strategie na rzecz wykonania wyroków ETPCz) oraz doniesienia o działaniach podejmowanych w 2013 r.

Restytucja mienia

Przepisy prawa gwarantują restytucję mienia komunalnego zagarniętego w czasach komunistycznych i hitlerowskich, ale w trakcie omawianego roku proces ten przebiegał bardzo wolno. Do końca września komisje majątkowe rozstrzygnęły ok. 6600 z nieco ponad 10 500 spraw dotyczących mienia komunalnego.

Kwestii zwrotu lub odszkodowania za mienie prywatne nie reguluje żadna kompleksowa ustawa, jednak osoby poszkodowane mogą domagać się zwrotu skonfiskowanej własności prywatnej na drodze sądowej.

f. Arbitralne ingerowanie w życie prywatne, rodzinne, domowe i korespondencję

Prawo zabrania takich działań, ale zezwala na inwigilację elektroniczną za zgodą sądu w celu zapobiegania przestępczości i prowadzenia śledztwa. Nie odnotowano przypadków naruszania tego zakazu lub stosowania przez władze podsłuchów bez zgody sądu. Organizacje zajmujące się prawami człowieka zwróciły uwagę na słabość prawnych zabezpieczeń przed nieuzasadnioną ingerencją władz w prywatą komunikację.

30 lipca Trybunał Konstytucyjny orzekł o niekonstytucjonalności niektórych przepisów prawa, zapewniających organom ścigania i służbom specjalnym szeroki dostęp do bilingów telefonicznych. Trybunał stwierdził, że zapisy dotyczące wykorzystania technik operacji specjalnych, takich jak podsłuchy, są nieprecyzyjne, a żaden organ niezależny nie nadzoruje dostępu organów ścigania do bilingów telefonicznych obywateli. Nie stwierdził, że organy ścigania naruszyły prawo przez stosowanie podsłuchów. Trybunał dał władzom 18 miesięcy na zmianę przepisów.

Część 2. Przestrzeganie wolności obywatelskich, w tym:

a. Wolność słowa i prasy

Chociaż konstytucja zapewnia wolność słowa i prasy, istnieją przepisy, które tę wolność ograniczają. W przeszłości władze oraz sądy utrzymywały w mocy przepisy, które przewidują kary wobec osób prywatnych i mediów za zniesławienie oraz ograniczają niezależność redakcyjną.

Wolność słowa: Prawo zabrania używania języka nienawiści, włączając w to rozpowszechnianie publikacji antysemickich i publiczne promowanie faszyzmu, komunizmu i innych systemów totalitarnych.

Wolność prasy: Władze mogą skarżyć o zniesławienie i znieważenie w środkach masowego przekazu jak o przestępstwo kryminalne, za które grozi grzywna i kara pozbawienia wolności do jednego roku. Chociaż wobec dziennikarzy nigdy nie zasądzono maksymalnego wymiaru kary w sprawach o zniesławienie, to według Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka ryzyko pociągnięcia do odpowiedzialności karnej może zniechęcać do poruszania drażliwych tematów. Co więcej, właściciele mediów, a szczególnie małych, lokalnych, niezależnych gazet, mieli świadomość tego, iż potencjalnie wysokie grzywny mogą stanowić finansowe zagrożenie dla istnienia ich wydawnictw. W 2012 r., za który dostępne są najświeższe dane statystyczne, sądy skazały 60 osób za przestępstwo zniesławienia w środkach masowego przekazu: 48 osób zostało ukaranych grzywnami, w przypadku 8 zastosowano ograniczenie wolności (łącznie z pracą społeczną), jednej osobie obciążono wynagrodzenie za pracę, a trzy otrzymały wyroki więzienia w zawieszeniu. Wśród skazanych znaleźli się politycy, którzy wnosili przeciwko sobie oskarżenia, pracownicy naukowi i eksperci, którzy udzielali wywiadów lub publikowali artykuły w mediach, a także kilku dziennikarzy.

Przemoc i zastraszanie: 20 listopada policja aresztowała dwóch dziennikarzy, którzy okupowali Państwową Komisję Wyborczą po ogólnokrajowych wyborach samorządowych, które odbyły się 16 listopada. Dziennikarzom postawiono zarzuty naruszenia miru domowego, w przypadku skazania grozi im kara do roku pozbawienia wolności. Dziennikarze zapewniali, że pokazali funkcjonariuszom policji swoje legitymacje dziennikarskie i że ich zadaniem było relacjonowanie protestu, ale policja utrzymywała, że dziennikarzy zatrzymano, ponieważ nie wykonali polecenia opuszczenia pomieszczenia. Dziennikarze spędzili 20 godzin w areszcie, bez możliwości kontaktu z rodzinami. Po krótki procesie uwolniono ich od zarzutów.

Cenzura lub ograniczanie treści: Konstytucja gwarantuje wolność prasy i komunikacji społecznej, a także prawo do uzyskiwania i rozpowszechniania informacji. Zabrania cenzury prasy i komunikacji społecznej. Równocześnie prawo zabrania, pod karą grzywny, promowania działań wymierzonych przeciwko polityce władz, moralności lub dobru wspólnemu i mówi, że wszystkie audycje „powinny szanować uczucia religijne odbiorców, a zwłaszcza respektować chrześcijański system wartości". Władze rzadko egzekwowały ten zapis. Prawo ogranicza również w pewien sposób swobodę redakcyjną, na przykład wymagając, by dziennikarze przed publikacją autoryzowali przytoczone cytaty i wypowiedzi z osobą, która jest ich autorem.

Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji (KRRiT) to pięcioosobowy organ wybierany przez Sejm (2 członków), Senat (1) oraz prezydenta (2), który stoi na straży wolności słowa i posiada rozległe uprawnienia w zakresie monitorowania i regulowania kwestii programowych, przydziału częstotliwości i koncesji na nadawanie, przydziału dochodów

z abonamentu mediom publicznym oraz nakładania kar finansowych na nadawców. Mimo że członkowie KRRiT na czas sprawowania urzędu muszą zawiesić członkostwo w partiach politycznych i stowarzyszeniach publicznych, krytycy twierdzą, że organ ten pozostaje upolityczniony.

Przepisy dotyczące zniesławienia/Bezpieczeństwo krajowe: Zniesławienie jest przestępstwem i odnosi się do publicznego znieważania i rozpowszechniania oszczerstw na temat przedstawicieli parlamentu, ministrów i innych funkcjonariuszy publicznych, a także podmiotów i osób prywatnych. Zniesławienie poza mediami karane jest grzywną i pracami społecznymi. Maksymalny wyrok za obrazę prezydenta to trzy lata pozbawienia wolności. Sądy rzadko stosowały maksymalny wymiar kary, a osoby skazane za zniesławienie generalnie narażone były jedynie na grzywny. Według danych Ministerstwa Sprawiedliwości za 2012 r., z którego dostępne są najnowsze dane, sądy skazały jedną osobę za znieważenie konstytucyjnych organów rządu. Z 239 osób skazanych za publiczne zniesławienie w 2012 r. 179 popełniło to przestępstwo poza mediami. 11 lipca w Kielcach rozpoczął się proces dwóch studentów oskarżonych o zniesławienie państwowego organu konstytucyjnego.

Wolność w internecie

Nie istniały rządowe ograniczenia dostępu do internetu ani nie pojawiły się wiarygodne doniesienia na temat monitorowania przez władze prywatnej poczty elektronicznej lub czatów internetowych bez należytych podstaw prawnych. W przypadku internetu również mają zastosowanie przepisy dotyczące zniesławienia, które ograniczają wolność słowa. Zgodnie z danymi Międzynarodowego Związku Telekomunikacyjnego (ITU) w 2013 r. z internetu korzystało 63 procent populacji.

Wolność akademicka i wydarzenia kulturalne

Nie istniały rządowe ograniczenia w zakresie wolności akademickiej i wydarzeń kulturalnych.

b. Wolność organizowania pokojowych zgromadzeń i zrzeszania się

Wolność zgromadzeń

Konstytucja i prawo zapewniają wolność zgromadzeń, a władze zasadniczo ją respektowały.

18 września Trybunał Konstytucyjny wydał orzeczenie w sprawie skargi rzecznika praw obywatelskich dotyczącej zmiany przepisów prawa o zgromadzeniach publicznych. Skarga dotyczyła nowelizacji ustawy o zgromadzeniach przyjętej w 2012 r., która wprowadziła pewne ograniczenia dla pokojowych zgromadzeń, takie jak zakaz równoczesnych demonstracji w tym samym miejscu, jeśli mogłyby one zagrażać porządkowi publicznemu. Trybunał orzekł, że sześć zapisów nowelizacji jest

niekonstytucyjnych, w tym zakaz organizowania kilku demonstracji w tym samym miejscu i czasie. Władza ustawodawcza ma rok na zmianę przepisów.

Wolność zrzeszania się

Konstytucja zapewnia wolność zgromadzeń, a władze zasadniczo ją respektowały.

c. Wolność wyznania

Zob. raport Departamentu Stanu USA na temat przestrzegania wolności religijnych na świecie na stronie internetowej www.state.gov/religiousfreedomreport/.

d. Swoboda przemieszczenia się, osoby wewnętrznie przesiedlone, ochrona uchodźców oraz bezpaństwowcy

Konstytucja i prawo zapewniają swobodę wewnętrznego przemieszczania się, wyjazdów za granicę, emigracji i repatriacji, a władze zasadniczo respektowały te prawa. Władze współpracowały z Biurem Wysokiego Komisarza NZ ds. Uchodźców UNHCR i innymi organizacjami humanitarnymi w zapewnianiu ochrony i pomocy osobom wewnętrznie przesiedlonym, uchodźcom, powracającym uchodźcom, osobom ubiegającym się o azyl, bezpaństwowcom oraz innym osobom wymagającym troski.

Ochrona uchodźców

Dostępność azylu: Prawo przewiduje udzielanie azylu oraz przyznawanie statusu uchodźcy, a władze stworzyły system zapewniania ochrony uchodźcom. 26 marca Helsińska Fundacja Praw Człowieka doniosła, że straż graniczna deportowała kobietę z dwójką dzieci po tym, jak fundacja wystąpiła z wnioskiem o zawieszenie nakazu wydalenia, ale przed uznaniem lub orzeczeniem sądu w tej sprawie.

Bezpieczny kraj pochodzenia/tranzytu: Rozporządzenie UE Dublin III, któremu kraj podlega, uznaje wszystkie kraje UE za bezpieczne kraje pochodzenia i tranzytu. Rozporządzenie uprawnia władze państw członkowskich do odesłania osób ubiegających się o azyl do kraju, w których po raz pierwszy przekroczyły granicę UE. Przepisy przewidują możliwość odmowy prawa do przyznania statusu uchodźcy ze względu na uznanie kraju pochodzenia lub tranzytowego za bezpieczny, ale w wyjątkowych przypadkach pozwalające władzom na uwzględnienie potrzeby ochrony określonych osób.

Nadużycia wobec uchodźców: Poza ośrodkami strzeżonymi dla cudzoziemców (zob. część 1.d.) władze prowadziły 13 otwartych ośrodków dla osób ubiegających się o status uchodźcy w rejonach Warszawy, Białegostoku i Lublina, zdolnych pomieścić w sumie ok. 2200 osób. Doszło do incydentów związanych z przemocą na tle płciowym, ale UNCHR odnotował, że lokalne zespoły reagowania, w których znaleźli się lekarze, psychologowie, policjanci i pracownicy społeczni, zajęły się tymi przypadkami. UNHCR i Helsińska Fundacja Praw Człowieka nie zgłosiły poważnych ani powtarzających się nadużyć w tych ośrodkach.

Dostęp do podstawowych usług: Osoby ubiegające się o status uchodźcy napotykały na bariery językowe i kulturowe oraz miałyograniczony dostęp do szkolnictwa wyższego. Dzieci przebywające w takich ośrodkach miały zapewniony bezpłatny dostęp do kształcenia publicznego, ale z kolei dzieci umieszczone wraz z krewnymi w strzeżonych ośrodkach dla cudzoziemców – już nie.

Bezpaństwowcy

Według UNHCR na koniec 2013 r. w kraju przebywało 10 825 bezpaństwowców. W 2013 r., za który dostępne są najświeższe dane statystyczne, 34 osoby ubiegały się o status uchodźcy, a sądy przyznały ten status 25 z nich.

Dziecko uzyskuje obywatelstwo w chwili przyjścia na świat, jeżeli chociaż jeden rodzic posiada obywatelstwo, bez względu na to, gdzie się urodziło. Dzieci, które przyszły na świat lub przebywają w kraju z rodzicami o nieznanym pochodzeniu lub którzy są bezpaństwowcami także mogą nabyć obywatelstwo.

Według UNHCR w prawie nie ma znaczących luk, które mogłyby przyczynić się do zwiększenia liczby bezpaństwowców. Do UNHCR sporadycznie wpływały skargi od bezpaństwowców, którzy napotykali problemy ze znalezieniem pracy. Głównym problemem był brak dokumentów tożsamości, co zniechęcało pracodawców do oferowania zatrudnienia bezpaństwowcom.

Część 3 Respektowanie praw politycznych: prawo obywateli do zmiany władzy

Konstytucja zapewnia obywatelom prawo do zmiany władzy poprzez wolne i uczciwe wybory, a obywatele korzystali z prawa do głosowania w drodze wyborów powszechnych.

Wybory i uczestnictwo polityczne

Ostatnie wybory: Obserwatorzy ocenili wybory parlamentarne w 2011 roku jako wolne i uczciwe. Biuro Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie stwierdziło, że wybory były pluralistyczne i demokratyczne oraz cieszyły się wysokim publicznym zaufaniem na wszystkich etapach procesu wyborczego. Za wolne i uczciwe uznano także wybory do Parlamentu Europejskiego, które odbyły się 25 maja.

Uczestnictwo kobiet i mniejszości: Prawo zakazuje umieszczania na listach wyborczych partii politycznych więcej niż 65 procent osób tej samej płci. Na dzień 30 września kobiety zajmowały 107 spośród 460 miejsc w Sejmie oraz 14 ze 100 miejsc w Senacie. Sześć kobiet zasiadało w 19-osobowej Radzie Ministrów, w tym na stanowisku premiera. Jeśli chodzi o Parlament Europejski, wśród 51 krajowych posłów do PE było 12 kobiet.

W wyborach parlamentarnych z 2011 roku mandaty w Sejmie zdobyło dwóch kandydatów o pochodzeniu afrykańskim, a ponadto pierwsza w historii kandydatka

transgenderowa i kandydat otwarcie homoseksualny. W przypadku partii reprezentujących historyczne mniejszości narodowe takie jak Białorusini, Czesi, Litwini, Niemcy, Ormianie, Rosjanie, Słowacy, Ukraińcy i Żydzi, prawo nie nakłada obowiązku uzyskania 5 procent głosów w skali całego kraju, by zapewnić sobie miejsca w parlamencie z poszczególnych okręgów. W oparciu o ten wyjątek mandat sejmowy zdobył jeden przedstawiciel historycznej mniejszości narodowej (przedstawiciel mniejszości niemieckiej na Śląsku), ale żaden nie uzyskał miejsca w Senacie. W Radzie Ministrów nie było przedstawicieli mniejszości.

Część 4. Korupcja i brak przejrzystości władzy

Prawo przewiduje sankcje karne za korupcję wśród urzędników, ale korupcja pozostała problemem. Rząd nie zawsze skutecznie egzekwował przepisy w tym zakresie, a urzędnicy czasami dopuszczali się praktyk korupcyjnych. W trakcie roku pojawiły się pewne doniesienia o korupcji w kręgach władzy.

Korupcja: 9 lipca Prokuratura Okręgowa w Krakowie skierowała do sądu akt oskarżenia przeciwko byłemu prezydentowi Tarnowa, Ryszardowi Ścigale, oskarżonemu o przyjęcie łapówki i przekroczenie uprawnień. 27 marca, po zapłaceniu kaucji i spędzeniu sześciu miesięcy w areszcie, został wypuszczony na wolność. Grozi mu do 10 lat pozbawienia wolności. Akt oskarżenia obejmuje także dwóch biznesmenów oskarżonych o przekazywanie pieniędzy oraz dwóch urzędników miejskich, oskarżonych o przekroczenie uprawnień i niedopełnienie obowiązków.

Za walkę z korupcją odpowiada kilka służb państwowych. CBA posiada szerokie uprawnienia do badania aktywów finansowych urzędników publicznych i do zwalczania korupcji w zamówieniach publicznych. Posiada również uprawnienia do przeszukiwania, ukrytego filmowania, stosowania podsłuchów rozmów telefonicznych, a także aresztowania. CBA aktywnie współpracowało ze społeczeństwem obywatelskim, działało efektywnie i niezależnie oraz dysponowało odpowiednimi zasobami. 1 kwietnia rząd przyjął nowy, 5-letni program zwalczania korupcji obejmujący prewencję i edukację, a także lepsze ściganie przypadków korupcji.

Ujawnianie informacji finansowych: Przepisy dotyczące ujawniania informacji finansowych obligują funkcjonariuszy publicznych do przedstawiania oświadczeń majątkowych nt. aktywów finansowych, nieruchomości, akcji i obligacji będących w posiadaniu danej osoby oraz małżonka. Prawo nie obejmuje aktywów lub dochodów pozostających pod opieką dzieci. CBA wraz z innymi podmiotami odpowiada za monitorowanie i weryfikację ujawnionych informacji finansowych. Za wyjątkiem pewnych sytuacji określonych przepisami prawa, regulacje chronią informacje zawarte w oświadczeniach majątkowych nadając im status informacji „o ograniczonym dostępie", które mogą być upublicznione tylko na podstawie pisemnej zgody osoby składającej oświadczenie. Zgodnie z prawem funkcjonariusze publiczni muszą składać oświadczenia majątkowe przed objęciem urzędu, w dniu odejścia z urzędu, oraz do 31 marca każdego

roku. Przepisy nie nakazują przekazywania informacji na temat bieżących zmian w stanie posiadania. Nieujawnienie informacji finansowych karane jest na różne sposoby w oparciu o szereg przepisów prawa.

27 listopada sąd w Warszawie uznał byłego ministra transportu Sławomira Nowaka za winnego nieujawnienia zegarka o szacunkowej wartości 17 000 złotych (4800 USD) w kilku oświadczeniach, które składał zasiadając w rządzie. Sędzia nakazał Nowakowi zapłacenie kary w wysokości 20 000 złotych (5700 USD) i poniesienie kosztów procesu w wysokości 4500 złotych (1300 USD). Po ogłoszeniu wyroku Nowak zrezygnował z zasiadania z parlamencie. Istniała możliwość odwołania się od wyroku.

Publiczny dostęp do informacji: Konstytucja i prawo gwarantują publiczny dostęp do informacji na temat władz, a władze zasadniczo zapewniały taki dostęp zarówno obywatelom kraju, jak i innym osobom, włącznie z mediami zagranicznymi.

Część 5 Stosunek rządu do badania domniemanych naruszeń praw człowieka przez organizacje międzynarodowe i pozarządowe

Szereg krajowych i międzynarodowych organizacji zajmujących się prawami człowieka działało zasadniczo bez ograniczeń ze strony władz, prowadząc badania przypadków naruszeń praw człowieka i publikując ich wyniki. Przedstawiciele władz byli skłonni do współpracy i reagowali na oceny tych organizacji.

Organy władzy zajmujące się prawami człowieka: Zgodnie z prawem zadanie „egzekwowania zasady równego traktowania” spoczywa na rzeczniku praw obywatelskich i pełnomocniku rządu ds. równego traktowania. Pełnomocnik rządu ds. równego traktowania opracowuje i ocenia projekty ustaw, analizuje i ocenia rozwiązania prawne oraz monitoruje sytuację w zakresie stosowania zasady równego traktowania.

Niezależny krajowy rzecznik praw obywatelskich, stojący na straży praw człowieka, rozpatruje skargi, prowadzi postępowanie, wszczyna postępowanie sądowe i w nim uczestniczy, organizuje badania, doradza innym organom publicznym, występuje z inicjatywą ustawodawczą, prowadzi kampanie i współpracuje z organizacjami pozarządowymi. Rzecznik praw obywatelskich nie angażuje się w spory pomiędzy podmiotami prywatnymi, nawet w przypadku dyskryminacji rasowej. Co roku przedstawia Sejmowi raport na temat stanu praw człowieka i wolności obywatelskich w kraju. Rzecznik praw obywatelskich zasadniczo dysponował odpowiednimi zasobami i mógł liczyć na współpracę ze strony władz. Obserwatorzy praw człowieka uznali jego działania za skuteczne. Rzecznik praw obywatelskich dysponował rocznym budżetem w wysokości ok. 500 000 złotych (142 000 USD) przeznaczonym na monitorowanie wdrażania zasad równego traktowania, a także na wspieranie ofiar dyskryminacji. CPT zalecił dalsze zwiększanie zasobów ludzkich i finansowych, umożliwiających rzecznikowi praw obywatelskich skuteczne monitorowanie miejsc przetrzymywania i przeprowadzanie w takich miejscach częstych i niezapowiedzianych wizyt. W 2013 r. rzecznik

poinformował o otrzymaniu 70 002 skarg, co oznaczało wzrost o 7602 skarg w porównaniu z rokiem 2012 r.

Pełnomocnik rządu ds. równego traktowania posiadał uprawnienia pozwalające na walkę z dyskryminacją i promowanie równych szans dla wszystkich. Pełnomocnik był podporządkowany Kancelarii Prezesa Rady Ministrów i nie cieszył się tą samą niezależnością instytucjonalną co rzecznik praw obywatelskich, nie miał także oddzielnego budżetu.

Obydwie izby parlamentu posiadają komisje zajmujące się prawami człowieka i praworządnością. Komisje spełniają głównie funkcję legislacyjną i są złożone z przedstawicieli różnych partii politycznych.

Część 6 Dyskryminacja, nadużycia społeczne oraz handel ludźmi

Konstytucja zakazuje dyskryminacji „w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiejkolwiek przyczyny". Przepisy prawa zabraniają dyskryminacji ze względu na płeć, wiek, niepełnosprawność, rasę, narodowość, przynależność związkową, pochodzenie etniczne oraz orientację seksualną.

Prawo nakłada na rzecznika praw obywatelskich obowiązek monitorowania realizacji zasady równego traktowania i wspierania ofiar dyskryminacji. Rzecznik praw obywatelskich oraz organizacje pozarządowe twierdziły, że niektóre zapisy ustawy antydyskryminacyjnej mogą być niekonstytucyjne, ponieważ nie traktują wszystkich grup w równy sposób, zapewniając większą ochronę przed dyskryminacją na tle rasy, pochodzenia etnicznego i płci niż na tle niepełnosprawności, orientacji seksualnej czy wieku.

Kobiety

Gwałty i przemoc domowa: Gwałt, łącznie z gwałtem małżeńskim, jest nielegalny i podlega karze do 12 lat pozbawienia wolności. Stalking zagrożony jest karą pozbawienia wolności do lat 10. Statystyki policyjne podają, że w pierwszej połowie roku odnotowano 605 przypadków gwałtu. Organizacje pozarządowe szacowały jednak, że rzeczywista liczba gwałtów była dużo wyższa, ponieważ kobiety często niechętnie zgłaszały takie przypadki ze względu na napiętnowanie społeczne. W tym samym czasie policja zamknęła 297 spraw o potencjalny gwałt i przekazała je do prokuratury w celu przygotowania aktu oskarżenia, a kolejnych 35 zostało przekazanych do sądów rodzinnych (w przypadku sprawców małoletnich) w celu przygotowania oskarżenia. 27 stycznia w życie weszła nowelizacja kodeksu karnego, zezwalająca prokuraturze i policji na wszczęcie postępowania z urzędu nawet gdy ofiara nie zgłosi oficjalnego doniesienia.

Mimo że sądy mogą stosować wobec osób dopuszczających się przemocy domowej karę pozbawienia wolności do lat 5, większość skazanych otrzymywało wyroki w zawieszeniu. Prawo pozwala władzom na ustanowienie zakazu zbliżania się wobec małżonka przed

zatwierdzeniem zakazu przez sąd, w celu zapewnienia ochrony przed znęcaniem się, ale policja nie posiada uprawnień do wystawiania natychmiastowych zakazów zbliżania się na miejscu zdarzenia.

W pierwszej połowie roku policja zidentyfikowała 8837 przypadków przemocy domowej, co oznacza wzrost o 833 w porównaniu z tym samym okresem w 2013 r. W tym samym czasie policja zamknęła 7687 spraw o potencjalny gwałt i przekazała je do prokuratury w celu przygotowania aktu oskarżenia (329 spraw więcej niż w tym samym okresie w 2013 r.) . W pierwszych sześciu miesiącach roku policja zarejestrowała 39 137 procedur „niebieskiej karty", co oznacza, że funkcjonariusz policji albo interweniował w przypadku przemocy domowej albo na służbie przeprowadził wywiad z potencjalną ofiarą przemocy domowej (11 429 spraw więcej niż w tym samym okresie w 2013 r.) Według danych służby więziennej na koniec sierpnia 4092 osób odbywało wyroki pozbawienia wolności za przestępstwa związane z przemocą domową.

Według niektórych organizacji kobiecych dane te zaniżały liczbę kobiet dotkniętych zjawiskiem przemocy domowej, szczególnie w małych miasteczkach i wsiach. Centrum Praw Kobiet zwróciło uwagę, że policja czasami niechętnie interweniowała w przypadkach przemocy domowej, jeśli sprawcą był funkcjonariusz policji lub jeśli ofiary nie były skłonne do współpracy.

Prawo nakłada na każdą gminę w kraju obowiązek powołania interdyscyplinarnego zespołu ekspertów ds. rozwiązywania problemów przemocy w rodzinie. Według niektórych organizacji pozarządowych obowiązek ten mógł w rzeczywistości doprowadzić do pogorszenia sytuacji, ponieważ zespoły interdyscyplinarne skupiły się na rozwiązywaniu „problemów rodzinnych" zamiast traktować doniesienia na temat przypadków przemocy domowej jako przestępstwa. Organizacje pozarządowe również były zdania, że dodatkowe obowiązki związane z nowymi procedurami zniechęcały policję do klasyfikowania przypadków do kategorii przemocy domowej i mogły przyczynić się do zmniejszenia liczby odnotowanych przypadków w trakcie roku. W lipcu 2013 r. Najwyższa Izba Kontroli zwróciła uwagę, że ustanowienie zespołów interdyscyplinarnych wydłużyło czas potrzebny na udzielenie pomocy ofiarom przemocy, a procedury przyznawania pomocy są nadmiernie zbiurokratyzowane i czasochłonne. Na dzień 30 września władze nie zareagowały na krytykę ze strony NIK.

W całym kraju działały centra pomocy ofiarom przemocy domowej. W 2013 roku, za który dostępne są ostatnie dane, samorządy zapewniały ofiarom i ich rodzinom pomoc prawną i psychologiczną, a także prowadziły 193 ośrodków kryzysowych i 13 schronisk dla kobiet ciężarnych i matek z małymi dziećmi. Dodatkowo samorządy prowadziły 35 specjalistycznych ośrodków finansowanych w ramach Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie. Ośrodki zapewniały ofiarom pomoc społeczną, medyczną, psychologiczną i prawną, a także szkolenia dla personelu zajmującego się ofiarami oraz „działania wychowawcze" dla sprawców przemocy. W 2013 r. rząd przeznaczył prawie 13 mln złotych (37 700 000 USD) na działanie ośrodków.

W 2013 roku, za który dostępne są ostatnie dane, władze przeznaczyły 4,1 miliona złotych (1,2 mln USD) na programy walki z przemocą w rodzinie, szczególnie na działania wychowawcze dla sprawców przemocy oraz szkolenia dla pracowników społecznych, funkcjonariuszy policji i specjalistów, którzy stanowili osoby pierwszego kontaktu dla ofiar przemocy domowej. Poza tym Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej wydało ok 235 000 złotych (66 900 USD) na ocenę lokalnego systemu przeciwdziałania przemocy domowej i opracowanie narzędzia informacyjnego dla sprawców przemocy (instruowanie ich na temat skutków stosowania przemocy i przekazywanie informacji na temat pomocy na szczeblu samorządowym, takiej jak terapia, mediacje, doradztwo psychologiczne). Samorządy przeznaczyły prawie cztery miliony złotych (1,1 mln USD) na szkolenia osób pierwszego kontaktu. Rząd przeznaczył również ok. 800 000 złotych (230 000 USD) na walkę z przemocą domową w ramach programu „Razem Bezpieczniej" oraz 150 000 złotych (43 000 USD) na infolinię dla dzieci i młodzieży obsługiwaną przez warszawską Fundację Dzieci Niczyje i prawie 100 000 złotych (28 000 USD) na działanie zmierzające do poprawy skuteczności działania policji w zwalczaniu przemocy domowej.

Okaleczanie kobiecych narządów płciowych/Obrzezanie kobiet (FGM/C): Mimo że prawo nie zabrania wprost praktyki FGM/C, władze mogą za nią ścigać na mocy kilku artykułów kodeksu karnego, który kryminalizuje trwałe poważne zeszpecenie lub zniekształcenie ciała. Prawo stosuje się do osób w każdym wieku. W kraju nie odnotowano przypadków praktykowania FGM/C.

Molestowanie seksualne: Prawo zabrania molestowania seksualnego, a za naruszenie tego zakazu grozi kara do trzech lat pozbawienia wolności. Przepisy określają molestowanie seksualne jako dyskryminujące zachowania w miejscu pracy, do których zalicza się czynności fizyczne, werbalne i niewerbalne naruszające godność pracownika.

Zdaniem Centrum Praw Kobiet molestowanie seksualne było nadal poważnym i zbyt rzadko zgłaszanym problemem. Wiele ofiar nie zgłaszało przypadków molestowania lub wycofywało doniesienia w trakcie śledztwa prowadzonego przez policję z powodu zawstydzenia lub w obawie przed utratą pracy. W pierwszej połowie roku policja odnotowała 52 przypadki molestowania seksualnego, wobec 46 takich przypadków odnotowanych w pierwszych sześciu miesiącach 2013 r.

Prawa reprodukcyjne: Władze zasadniczo przestrzegały podstawowego prawa par i jednostek do podejmowania swobodnych, odpowiedzialnych decyzji na temat liczby dzieci, odstępów pomiędzy porodami oraz terminów urodzenia dziecka. Chociaż nie ograniczano prawa do nabywania środków antykoncepcyjnych, to zdaniem niektórych organizacji pozarządowych ich wykorzystanie było mniejsze, ponieważ władze nie uwzględniły tych środków na liście leków refundowanych, przez co były one mniej dostępne finansowo. Ponadto zdaniem niektórych organizacji pozarządowych, czynniki religijne – takie jak silny wpływ Kościoła Katolickiego – wpływały na korzystanie ze środków antykoncepcyjnych. Prawo nie zezwala na sterylizację na życzenie. Władze zezwalały klinikom medycznym i lokalnym organizacjom pozarządowym zajmującym się

zdrowiem udzielać informacji nt. planowania rodziny, łącznie z informacjami dotyczącymi antykoncepcji, pod nadzorem Ministerstwa Zdrowia. Według Centrum Praw Reprodukcyjnych brakuje doradztwa dla młodzieży na temat seksualności.

Dyskryminacja: Konstytucja gwarantuje równe prawa mężczyznom i kobietom i zakazuje dyskryminacji kobiet, chociaż istnieje niewiele przepisów pozwalających na realizację tego zapisu. Konstytucja przewiduje taką samą płacę za wykonywanie takiej samej pracy. Zgodnie z raportem Komisji Europejskiej różnica zarobków pomiędzy kobietami a mężczyznami w 2012 r., za który dostępne są najświeższe dane, wynosiła 6,4 procent. W sprawozdaniu opublikowanym w grudniu 2013 r. przez Najwyższą Izbę Kontroli w sprawie wynagradzania kobiet i mężczyzn w sektorze publicznym stwierdzono, że 80 procent kobiet zarabiało mniej niż mężczyźni na tych samych lub podobnych stanowiskach w ministerstwach, biurach administracji centralnej, samorządach i spółkach skarbu państwa. W sprawozdaniu różnice w zarobkach przypisano różnym kwalifikacjom zawodowym (patrz także część 7.d.) W swoim sprawozdaniu z 2013 Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej odnotowało, że stopa bezrobocia była wyższa wśród kobiet niż mężczyzn.

Pełnomocnik rządu ds. równego traktowania posiadał uprawnienia pozwalające na walkę z dyskryminacją i promowanie równych szans dla wszystkich.

Dzieci

Rejestracja urodzeń: Dziecko uzyskuje obywatelstwo w chwili przyjścia na świat, jeżeli chociaż jeden rodzic posiada obywatelstwo, bez względu na to, gdzie się urodziło. Obywatelstwo otrzymują także dzieci urodzone lub znalezione w kraju, których rodzice są nieznani lub są bezpaństwowcami. Władze dysponują systemem rejestracji urodzeń tuż po przyjściu na świat.

Nadużycia wobec dzieci: Konstytucja i prawo zabraniają przemocy wobec dzieci i przewidują kary pozbawienia wolności od 3 miesięcy do 5 lat za jej stosowanie. Pojawiły się doniesienia o nadużyciach wobec dzieci, ale wyroki były rzadkością.

Rządowy rzecznik praw dziecka publikował okresowe raporty nt. problemów dotykających dzieci, takich jak potrzeba poprawy opieki medycznej skierowanej do dzieci z chorobami przewlekłymi. Biuro rzecznika praw dziecka prowadziło też całodobową infolinię dla molestowanych dzieci. W 2013 rzecznik otrzymał 48 580 skarg na naruszenia praw dziecka, co oznacza wzrost o 23 625 w porównaniu z rokiem 2012. 51 procent z nich dotyczyło prawa do wychowania w rodzinie (poruszając takie kwestie jak ograniczenie praw rodzicielskich na skutek rozwodu oraz potrzeba większego wsparcia materialnego dla rodzin zastępczych); 19 procent dotyczyło prawa do ochrony przed wykorzystywaniem, 14 procent skupiało się na prawie do edukacji, 7 procent – na prawie do życia i ochrony zdrowia, 6 procent na prawie do odpowiednich warunków socjalnych a 3 procent innych spraw. Jedną z przyczyn wzrostu liczby skarg było kilka dużych

kampanii reklamowych, w tym „Reaguj. Masz prawo”, której celem była zmiana nastawienia społecznego dorosłych i uwrażliwienie ich na problemy dzieci; poza tym uruchomiono infolinię. Obydwa działania znacząco podniosły świadomość społeczną istnienia urzędu i zwiększyły do niego zaufanie. Na przestrzeni lat, wraz z rozbudowaniem instytucji rzecznika praw dziecka, nabył on prawa do podejmowania większej liczby działań. W 2013 r. spotkał się i rozmawiał z ponad 54 000 dzieci, a także omawiał ich problemy podczas konferencji, seminariów i spotkań.

Wczesne lub przymusowe małżeństwa: obowiązująca w kraju minimalna granica wieku do zawarcia związku małżeńskiego w przypadku kobiet i mężczyzn to 18 lat, chociaż w pewnych okolicznościach sąd opiekuńczy może udzielić zgody na małżeństwo dziewczętom w wieku od 16 lat. W 2013 r. do sądów wpłynęły 532 wnioski o zgodę na zawarcie małżeństwa przez dziewczęta w wieku od 16 do 18 lat. Sądy wydały 527 decyzji, które dotyczyły 380 dziewcząt. W 2012 r. liczba wniosków wynosiła 559, a sądy wydały 415 decyzji, które dotyczyły 395 dziewcząt.

Okaleczanie kobiecych narządów płciowych/Obrzezanie kobiet (FGM/C): Mimo że prawo nie zabrania wprost praktyk FGM/C, władze mogą za nie ścigać na mocy kilku artykułów kodeksu karnego, który kryminalizuje trwałe poważne zeszpecenie lub zniekształcenie ciała. W kraju nie odnotowano przypadków praktykowania FGM/C.

Wykorzystywanie seksualne dzieci: Prawo zabrania stosunków płciowych z dziećmi w wieku do lat 15. Gwałt na osobie nieletniej zagrożony jest karą pozbawienia wolności od 2 do 12 lat. Zgodnie z danymi Ministerstwa Sprawiedliwości w 2012 r., za który dostępne są najnowsze statystyki, sądy skazały 630 osób za stosunki płciowe z osobami w wieku poniżej 15 lat, a 44 osoby za sutenerstwo z udziałem nieletnich.

Zakazana jest również pornografia dziecięca. Za tworzenie, posiadanie, przechowywanie oraz sprowadzanie pornografii dziecięcej z udziałem dzieci poniżej 15 roku życia grozi kara pozbawienia wolności od 3 miesięcy do 10 lat. W pierwszej połowie roku policja aresztowała 26 osób, a także skonfiskowała komputery i materiały pornograficzne w ramach ogólnokrajowej operacji skierowanej przeciwko pornografii dziecięcej i pedofilom. Podstawą przeprowadzenia ogólnokrajowych operacji były zazwyczaj zawiadomienia od władz innych krajów. Skuteczne ściganie pornografii dziecięcej pozostawało trudnym wyzwaniem ze względu na międzynarodowy charakter przestępstw komputerowych, jak i trudności związane z identyfikacją sprawców.

Według władz oraz Fundacji Dzieci Niczyje, wiodącej organizacji pozarządowej zajmującej się zjawiskiem handlu dziećmi, handel dziećmi w celach seksualnych nadal stanowił problem.

Rządowy rzecznik praw dziecka publikował okresowe raporty nt. problemów dotykających dzieci, takich jak pedofilia w internecie.

Międzynarodowe uprowadzenia dzieci: Kraj jest stroną konwencji haskiej z 1980 r. dotyczącej cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę. Informacje na ten temat można znaleźć w rocznym raporcie zgodności Departamentu Stanu USA na stronie travel.state.gov/content/childabduction/english/legal/compliance.html, natomiast informacje odnoszące się do kraju na stronie travel.state.gov/content/childabduction/english/country/poland.html.

Antysemityzm

Związek Gmin Wyznaniowych Żydowskich szacował wielkość populacji żydowskiej w kraju na 20 000 osób. Nadal zdarzały się incydenty o podłożu antysemickim, często związane z bezczeszczeniem ważnych obiektów, takich jak synagogi i cmentarze żydowskie.

6 czerwca sąd dyscyplinarny działający przy urzędzie prokuratora generalnego uniewinnił lokalnego prokuratora z Białegostoku, który odmówił wszczęcia postępowania w sprawie swastyk namalowanych na transformatorach. Decyzja uprawomocniła się 30 września. Lokalny prokurator uzasadniał, że w Azji swastyka jest symbolem szczęścia i pomyślności. Jego odmowa wszczęcia postępowania wywołała publiczny sprzeciw. Przełożony lokalnego prokuratora odszedł z pracy, zanim można go było zwolnić ze stanowiska.

24 stycznia policja zatrzymała sześć osób oskarżonych o rozklejanie antysemickich plakatów w Lublinie i aresztowała je na dwa tygodnie. Pięć osób zostało oskarżonych o działanie w grupie przestępczej propagującej faszyzm oraz o nawoływanie do nienawiści, a szósta osoba o pomocnictwo w popełnianiu takich czynów. Jedną z tych osób był pracownik Muzeum na Majdanku, byłego nazistowskiego obozu koncentracyjnego, który został natychmiast zawieszony w wykonywaniu obowiązków służbowych. Fala antysemickich zdarzeń w Lublinie rozpoczęła się w 2010 r. i skierowana była głównie przeciwko dyrektorowi lokalnego teatru, który promował żydowskie dziedzictwo kulturowe, a także przeciwko innym znanym osobom, w tym redaktorowi naczelnemu lokalnej gazety, prezydentowi Wrocławia a także znanym aktywistom społeczeństwa obywatelskiego.

10 września Sąd Okręgowy w Warszawie przyjął skargę byłego Ministra Spraw Zagranicznych Sikorskiego dotyczącą decyzji prokuratury o zakończeniu postępowania w sprawie antysemickich uwag zamieszczonych w internecie w 2011 r. i skierowanych przeciwko ministrowi i jego rodzinie. W czerwcu prokuratura okręgowa po raz trzeci umorzyła postępowanie.

Do zachowań antysemickich dochodziło czasami podczas imprez sportowych. 22 stycznia prokuratura apelacyjna w Poznaniu podważyła decyzję prokuratury lokalnej z grudnia 2013 r. umarzającą postępowanie w sprawie zdarzenia, do którego doszło podczas meczu piłki nożnej we wrześniu 2013 r. w Poznaniu, kiedy to kibice Lecha Poznań wykrzykiwali

hasła antysemickie skierowane do drużyny RTS Widzew Łódź i jej kibiców. Prokuratura apelacyjna stwierdziła, że hasła odnosiły się do Holocaustu i należy je interpretować jako nawoływanie do nienawiści z racji różnic narodowościowych. Prokuratorom nie udało się zidentyfikować osób, które te hasła wykrzykiwały, a 2 października postępowanie umorzono.

10 grudnia Trybunał Konstytucyjny orzekł, że zakaz uboju rytualnego jest niekonstytucyjny. Ubój koszerny i halal były nielegalne od stycznia 2013 r. W styczniu osoby ocalone z Holokaustu, politycy i przywódcy religijni zebrali się w celu upamiętnienia Międzynarodowego Dnia Pamięci o Ofiarach Holokaustu.

Handel ludźmi

Zob. sprawozdanie Departamentu Stanu USA na temat handlu ludźmi na stronie internetowej www.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/.

Osoby niepełnosprawne

Prawo zabrania dyskryminowania osób z niepełnosprawnością fizyczną, sensoryczną, intelektualną lub umysłową w pracy, szkole, komunikacji lotniczej i innych środkach transportu oraz w dostępie do opieki medycznej i innych usług świadczonych przez państwo. Chociaż władze skutecznie egzekwowały te zapisy, pojawiły się doniesienia na temat przypadków społecznej dyskryminacji osób niepełnosprawnych. W przypadku osób z pewnymi rodzajami niepełnosprawności umysłowej władze ograniczały ich prawo do głosowania i uczestniczenia w działalności społecznej.

Prawo stanowi, że budynki powinny mieć zapewniony dostęp dla osób niepełnosprawnych i co najmniej trzy ustawy nakazują modernizację istniejących budynków w celu zapewnienia takiego dostępu. Mimo to wiele budynków nadal nie zapewniało dostępu dla niepełnosprawnych, ponieważ przepisy nie precyzują, czym jest budynek oferujący taki dostęp. Publiczne budynki oraz publiczny transport były zasadniczo dostępne, chociaż starsze pociągi i pojazdy oferowały często gorszy dostęp dla osób niepełnosprawnych, a wiele stacji kolejowych nie było w pełni dostępnych dla osób ze wszystkimi rodzajami niepełnosprawności.

Przepisy stanowią, że dzieci niepełnosprawne mają prawo do korzystania ze wszystkich szczebli i rodzajów szkolnictwa. W przypadkach, gdy w pobliżu nie było szkoły, która mogłaby przyjąć niepełnosprawne dziecko, miało ono zapewniane alternatywne rozwiązania, takie jak indywidualny tok nauczania realizowany przez nauczycieli w warunkach domowych.

Za sprawy związane z niepełnosprawnością odpowiada Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej. W trakcie roku pełnomocnik rządu ds. osób niepełnosprawnych organizował szkolenia dla urzędników szczebla centralnego i lokalnego promujące zatrudnianie osób niepełnosprawnych. Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych

kontynuował ogólnokrajową kampanię zachęcającą przedsiębiorstwa do zatrudniania osób niepełnosprawnych. Fundusz przyznawał organizacjom pozarządowym środki na organizację kampanii w mediach na temat praw osób niepełnosprawnych. Rządowy rzecznik praw dziecka publikował okresowe raporty nt. problemów, takich jak lepszy dostęp szkół publicznych dla dzieci z niepełnosprawnością.

Mniejszości narodowe, rasowe i etniczne

Konstytucja zapewnia grupom etnicznym zamieszkującym na obecnym terytorium Polski przez okres dłuższy niż 100 lat prawo do zachowania własnego języka, zwyczajów i kultury. Prawo uznaje dziewięć „mniejszości narodowych" (białoruską, czeską, litewską, niemiecką, ormiańską, rosyjską, słowacką, ukraińską i żydowską) oraz cztery „mniejszości etniczne" (karaimską, łemkowską, romską i tatarską). Oprócz praw mniejszości narodowych i etnicznych gwarantowanych przez konstytucję mniejszości narodowe zwolnione są z wymogu przekroczenia progu 5 procent głosów w ubieganiu się o mandaty parlamentarne.

Istnieje też kilka przepisów ukierunkowanych na zwalczanie przestępstw na tle nienawiści i zapobieganie przypadkom podburzania do przemocy na tle etnicznym, ale czasami władze egzekwowały je w sposób nieskuteczny. Władze natychmiast potępiały przestępstwa na tle nienawiści, ale często nie były w stanie znaleźć sprawców takich incydentów. 26 lutego prokurator generalny wydał nowe wytyczne dotyczące ścigania przestępstw z nienawiści, zawierające instrukcje na temat tego, jak prowadzić postępowanie w przypadku publicznego nawoływania do nienawiści lub obrażania osoby z racji jej przynależności narodowej, etnicznej, rasowej lub religijnej. Mimo działań prokuratora generalnego, na szczeblu lokalnym nadal występuje opór wobec prowadzenia takich spraw.

W trakcie roku pojawiło się sporo incydentów o podłożu ksenofobicznym i rasistowskim, a władze i lokalne organizacje pozarządowe odnotowały zauważalny wzrost ogólnej liczby przestępstw na tle nienawiści. Przedstawiciele społeczeństwa obywatelskiego po części tłumaczyli ten wzrost zwiększoną skutecznością ścigania takich przestępstw przez władze, jak również większym wyczuleniem mediów na ten problem. W 2013 r. prokuratura prowadziła 835 śledztw w sprawach przestępstw na tle nienawiści, podczas gdy w 2012 r. było ich 473. Spośród nich 252 związane były z internetem, 218 z rasistowskimi napisami na ścianach, budynkach, pomnikach i nagrobkach, 33 dotyczyło kibiców lub sportowców, 15 miało miejsce podczas demonstracji lub zgromadzeń, 4 wynikały z publikacji prasowych i książkowych, a 5 dotyczyło programów radiowych i telewizyjnych. Brak informacji na temat pozostałych 308 przestępstw na tle nienawiści.

21 lutego w swoich wnioskach na temat 20 i 21 okresowego sprawozdania na temat kraju, Komitet ds. Likwidacji Dyskryminacji Rasowej NZ wyraził zaniepokojenie trwałością rasizmu i mowy nienawiści w sporcie, a także powszechnością mowy nienawiści w

internecie. Zalecił podjęcie przez władze dodatkowych środków w celu zwalczania przestępstw z nienawiści.

10 sierpnia 57 lokalnych organizacji pozarządowych opublikowało otwarty list do rządu, nagłaśniając fakt, że prokuratury zbyt często decydują o nierozpoczęciu lub rozpoczęciu i umorzeniu postępowania w sprawach związanych z mową nienawiści na tle rasowym.

W ciągu roku pojawiły się nowe wpisy na stronie internetowej Red Watch prowadzonej przez neonazistowską grupę Krew i Honor. Zawierały one listę „zdrajców rasy", polityków, aktywistów i przedstawicieli lewicowych organizacji. Wpisy często zawierały domowe adresy i telefony tych osób. Władze stwierdziły, że nic nie mogą zrobić, ponieważ serwery strony znajdują się zagranicą.

23 kwietnia Ministerstwo Spraw Wewnętrznych poinformowało o szeregu działań podjętych przez władze w odpowiedzi na falę mowy nienawiści w Białymstoku w 2013 r. Według raportu z 13 lutego komendant główny policji uruchomił „Policyjną Platformę Przeciw Nienawiści", ustanawiając partnerstwo pomiędzy policją, organizacjami pozarządowymi i innymi instytucjami. Władze miały nadzieję, że ułatwi to wymianę doświadczeń i najlepszych praktyk służących zapobieganiu przestępstwom z nienawiści i zwalczaniu ich. W raporcie odnotowano także, że do końca 2013 r. wszyscy funkcjonariusze policji zajmujący się takimi przestępstwami (ok. 3150 funkcjonariuszy) zostali przeszkoleni w zakresie identyfikowania przestępstw z nienawiści i reagowania na nie.

28 stycznia sąd skazał jednego kibica piłki nożnej na karę 2 lat i 2 miesięcy więzienia, a sześciu innych na karę pozbawienia wolności przez rok i 10 miesięcy za zaatakowanie meksykańskich żeglarzy na plaży w Gdyni w sierpniu w 2013 r. 15 lipca gdański sąd apelacyjny podtrzymał wyrok i odmówił zawieszenia wykonania wyroków.

18 marca białostocki sąd apelacyjny unieważnił wyrok sądu w Białymstoku z lipca 2013, który orzekł, że funkcjonariusz służby granicznej, który publikował w internecie negatywne komentarze na temat Czeczenów, nie jest winny przestępstwa podżegania do nienawiści na tle narodowościowym. Sąd apelacyjny skierował sprawę do ponownego rozpatrzenia.

Problemem nadal była społeczna dyskryminacja Romów. W spisie powszechnym z 2011 roku odnotowano liczbę 16 723 Romów, chociaż oficjalny rządowy raport na temat tej społeczności ocenia, że w kraju żyje 20 000-25 000 Romów.

Inaczej niż w latach poprzednich, nie pojawiły się doniesienia, iżby niektórzy lokalni urzędnicy dyskryminowali Romów, odmawiając im odpowiednich usług socjalnych. Przywódcy Romów skarżyli się na powszechną dyskryminację w obszarze zatrudnienia, mieszkalnictwa, bankowości, wymiaru sprawiedliwości, mediów i kształcenia (zob. też część 7.d.).

Andrychów pozostał punktem zapalnym trwającego konfliktu społecznego, w ciągu roku doszło tam do kilku konfrontacji pomiędzy romskimi i nieromskimi członkami lokalnej społeczności. 6 czerwca doszło do ataku młodych ludzi na romską kobietę i jej dzieci, co doprowadziło do kilku innych sporów pomiędzy grupami młodych ludzi. 13 czerwca samorząd wprowadził program dotyczący przemocy publicznej „zero tolerancji", obejmujący dodatkowe patrole funkcjonariuszy policji, które miały zapobiegać potencjalnej przemocy.

W czerwcu jeden z wiodących dzienników we Wrocławiu, Gazeta Wrocławska, opublikował serię bardzo negatywnych artykułów na temat społeczności romskiej w mieście. Artykuły wywołały serię negatywnych komentarzy na stronie internetowej Gazety Wrocławskiej, niektóre z nich nawoływały do przemocy wobec Romów. Niektórzy lokalni aktywiści z organizacji pozarządowych podejrzewali, że gazeta próbowała podburzyć wrocławian przeciwko Romom.

11 września prokuratura w Gdańsku rozpoczęła postępowanie w sprawie eksmisji 3 sierpnia 15-osobowej romskiej rodziny z Rumunii mieszkającej na terenach, których właścicielem jest miasto. W wyniku postępowania skargę złożyła NOMADA, organizacja pozarządowa z Wrocławia, która promuje prawa człowieka w kraju.

Według danych Ministerstwa Administracji i Cyfryzacji w roku szkolnym 2012/2013 z 3359 dzieci romskich w wieku od 6 do 16 lat, objętych obowiązkiem szkolnym, zapisanych do szkół było 2962. Organizacje Romów oraz Ministerstwo Edukacji donosiły, że władze, szczególnie w południowych województwach, nadal bez przyczyny wysyłały wiele romskich dzieci do szkół przeznaczonych dla dzieci niepełnosprawnych umysłowo. W ciągu roku władze przeznaczyły 5 milionów złotych (1,4 mln USD) na programy wspierające Romów, między innymi na programy edukacyjne.

W skali kraju około 80 procent Romów było bezrobotnych, natomiast w niektórych regionach poziom ten zbliżał się do 100 procent.

Pojawiły się też odosobnione przypadki przemocy na tle rasowym, łącznie ze słownym i fizycznym nękaniem osób pochodzenia afrykańskiego, azjatyckiego czy arabskiego. 9 sierpnia sześć osób pobiło 24-letniego studenta medycyny z Kongo w klubie nocnym w Łodzi. Prokurator wniósł zarzuty przeciwko osobie, którą zidentyfikowano jako jednego ze sprawców. 20 maja Sąd Okręgowy w Łodzi skazał trzy osoby na karę pozbawienia wolności za zaatakowanie w 2011 r. trzech studentów pochodzenia afrykańskiego na Politechnice Łódzkiej.

Mniejszości ukraińska i białoruska nadal spotykały się z drobnymi przejawami nękania i dyskryminacji. Grupy ekstremistyczne, chociaż wciąż niewielkie, były widoczne w życiu publicznym dzięki szeroko nagłaśnianym marszom oraz internetowi. Zakłócały one wykłady i debaty dotyczące tematów, którym się sprzeciwiały.

Akty przemocy, dyskryminacja i inne przejawy znęcania się na tle orientacji seksualnej i tożsamości płciowej

Chociaż w konstytucji nie ma zakazu dyskryminacji na tle orientacji seksualnej, zakazuje ona dyskryminacji „z jakiejkolwiek przyczyny", a przepisy odnoszące się do dyskryminacji w miejscu pracy obejmują kwestie orientacji seksualnej i tożsamości płciowej. Przepisy odnoszące się do przestępstw na tle nienawiści i podżegania do niej nie obejmują tożsamości płciowej i orientacji seksualnej. Pełnomocnik rządu ds. równego traktowania monitoruje kwestie LGBT. Rzecznik praw obywatelskich monitoruje i promuje równe traktowanie oraz wspiera ofiary każdego rodzaju dyskryminacji.

Organizacje pozarządowe oraz politycy odnotowali rosnącą akceptację osób LGBT w społeczeństwie i we władzach, ale stwierdziły również, że dyskryminacja jest nadal powszechna w szkołach, w pracy, szpitalach i klinikach (zob. również część 7.d.). Pojawiły się doniesienia na temat tego, że osoby LGBT spotykały się z aktami przemocy ze strony skinheadów oraz z przejawami dyskryminacji; organizacje pozarządowe twierdziły, że większości incydentów nie zgłaszano.

22 sierpnia Sąd Okręgowy w Szczecinie rozpoczął proces w sprawie śmiertelnego pobicia 21-letniego studenta LGBT przez dwóch 18-letnich mężczyzn. Do zdarzenia doszło 4 stycznia. Jednego z mężczyzn oskarżono o zabójstwo, drugiego o napaść. Na początku procesu sędzia stwierdził, że trudno określić, czy motywem mężczyzn była homofobia. Kampania Przeciw Homofobii uczestniczyła w procesie jako oskarżyciel posiłkowy, dzięki czemu mogła przedstawiać dowody, przepytywać świadków i odwołać się od wyroku.

Tęcza zamontowana w centrum Warszawy w 2011 r., która stała się symbolem tolerancji, szczególnie dla społeczności LGBT, kilka razy spłonęła, ostatnio rano 7 sierpnia, po podpaleniu przez dwóch nietrzeźwych mężczyzn, co spowodowało jej częściowe zniszczenie. Miasto od razu dokonało naprawy.

16 września sąd w Warszawie nałożył karę grzywny na osobę, która po paradzie równości w czerwcu 2013 r. dopuściła się napaści na pierwszego członka parlamentu, który publicznie przyznaje się do homoseksualizmu, Roberta Biedronia.

Rząd podjął w trakcie roku kilka działań w odpowiedzi na przejawy dyskryminacji społecznej na tle orientacji seksualnej i tożsamości płciowej. Prawo obliguje rzecznika praw obywatelskich do monitorowania i promowania równego traktowania oraz wspierania ofiar każdego rodzaju dyskryminacji. W trakcie roku rzecznik otrzymywał środki na realizację tych zobowiązań.

Doradca policji ds. równego traktowania i rzecznik praw obywatelskich współpracowali z policją przy publikacji specjalnego podręcznika dla policji, promującego tolerancję funkcjonariuszy i wiedzę na temat różnorodności, oraz zawierającego porady dla policjantów na temat pracy z ofiarami pochodzącymi z mniejszości, w tym LGBT.

Napiętnowanie społeczne związane z HIV i AIDS

W pierwszych sześciu miesiącach roku krajowe centrum ds. AIDS otrzymało jedną skargę od osoby zarażonej HIV. Osobę tę zmuszono do zrobienia testu na HIV, a po otrzymaniu wyniku, do zrezygnowania z pracy na stanowisku stylisty włosów (zob. część 7.d.).

Część 7. Prawa pracowników

a. Wolność zrzeszania się oraz prawo do sporów zbiorowych

Przepisy prawa stanowią, że pracownicy mają prawo tworzyć niezależne związki zawodowe i do nich wstępować oraz prawo do prowadzenia rokowań zbiorowych i organizowania legalnych strajków. Prawo zabrania dyskryminacji antyzwiązkowej, przewiduje środki prawne, na mocy których pracownicy zwolnieni z pracy za działalność związkową mogą żądać przywrócenia do pracy. Prawa te są w pewien sposób ograniczone. Przepisy prawa nie obejmują prawa do organizacji związku zawodowego dla osób, które zatrudnione są w oparciu o umowę cywilno-prawną lub są samozatrudnione. Członkowie związków pracujący w służbie cywilnej na wysokim szczeblu nie mogą zajmować stanowisk w organizacjach pracowniczych. Pracownicy państwowi, w tym funkcjonariusze policji, straż graniczna, strażnicy więzienni i pracownicy Najwyższej Izby Kontroli mogą wstępować wyłącznie do jednego związku. Pracownicy służb uznawanych za kluczowe, takich jak służby bezpieczeństwa, Najwyższa Izba Kontroli, straż graniczna oraz straż pożarna, nie mają prawa do strajku – mają natomiast prawo do organizowania protestów i dochodzenia swoich roszczeń poprzez mediacje lub na drodze sądowej.

Legalne strajki wymagają zgody przynajmniej 50 procent głosów wszystkich pracowników zakładu lub w każdym z zakładów w przypadku strajku wielozakładowego. Z racji konieczności przeprowadzenia wymaganej mediacji, strajku nie można zorganizować wcześniej niż 14 dni od przedstawienia przez pracowników żądań pracodawcy. Przepisy prawa obligują pracodawcę do powiadomienia powiatowej inspekcji pracy o sporze grupowym w miejscu pracy. Uciążliwe procedury utrudniają pracownikom spełnienie wszystkich wymagań technicznych koniecznych do zorganizowania legalnego strajku. Przepisy prawa zabraniają rokowań zbiorowych w przypadku kluczowych pracowników służby cywilnej, mianowanych lub wybieranych pracowników organów państwowych i samorządowych, sędziów oraz prokuratorów.

Kary za utrudnianie działalności związków zawodowych wahają się od grzywny po prace społeczne. Władze nie egzekwowały stosownych przepisów prawa w sposób skuteczny. Zasoby, kontrole oraz wysiłki naprawcze nie były adekwatne, a niskie grzywny nakładane na pracodawców były nieskuteczne jako środek odstraszający. Procedury administracyjne i sądowe były znacząco opóźnione oraz poddawane apelacji. Związki zawodowe zarzucały władzom niespójne egzekwowanie przepisów prawa zakazującego odwetu na strajkujących. W 2013 roku Państwowa Inspekcja Pracy (PIP) odnotowała 284 spory

dotyczące warunków pracy, świadczeń socjalnych i prawa do swobody zrzeszania się w związkach zawodowych, które ujęte są w zasadach prowadzenia sporób zbiorowych jako warunki wstępne zorganizowania strajku.

Doszło do naruszeń swobody zrzeszania się i prawa do rokowań zbiorowych. W trakcie roku pojawiły się pewne doniesienia o interwencji władz w działalność związków zawodowych. 12 marca szef straży miejskiej w Białymstoku zażądał, by związek zawodowy Solidarność ujawnił wszystkie rezolucje, decyzje, wnioski oraz sprawozdania finansowe i raporty z działalności związkowej. Formalnym uzasadnieniem dla tego wniosku był dostęp do informacji w interesie publicznym. Związek zawodowy uznał to za próbę ingerencji w wewnętrzne regulaminowe sprawy związku.

17 marca sąd w Kutnie rozpoczął proces karny przeciwko dyrektorowi Powiatowego Urzędu Pracy w Kutnie za zwolnienie 11 pracowników w okresie od lipca 2011 r. do kwietnia 2013 r. za rzekomo członkostwo w związku zawodowym NSZZ Solidarność. Sąd pracy zasądził przywrócenie pracowników do pracy. W październiku sprawa była nadal w toku.

Mimo że wielu pracowników korzystało z prawa do organizowania się i wstępowania do związków zawodowych, wiele małych i średnich firm, zatrudniających większość pracowników w kraju, dyskryminowało tych, którzy próbowali się zrzeszać. Od stycznia do kwietnia pracodawcy zwolnili kilku liderów zaangażowanych w działalność związkową. W jednym przypadku zarząd zwolnił przewodniczącego związku Arkadiusza Leczyka i zorganizował indywidualne spotkania z innymi pracownikami, którzy byli członkami związku, rzekomo prosząc ich o zrezygnowanie z członkostwa. Wielu pracowników zatrudnionych było na umowach na czas określony, dzięki czemu zarząd mógł odmówić przedłużenia umowy tym pracownikom, których kojarzono z działalnością związkową.

Przywódcy związkowi nadal informowali, że pracodawcy często dyskryminowali pracowników, którzy usiłowali się organizować lub wstępować do związków, szczególnie w sektorze prywatnym. Dyskryminacja zazwyczaj przyjmowała formy zastraszania, rozwiązywania umów o pracę bez zachowania okresu wypowiedzenia i likwidowania stanowiska pracy. Niektórzy pracodawcy stosowali sankcje wobec pracowników, którzy usiłowali tworzyć związki zawodowe.

b. Zakaz pracy przymusowej lub obowiązkowej

Prawo zabrania wszelkich form pracy przymusowej lub obowiązkowej. Mimo to dochodziło do przypadków pracy przymusowej.

Władze skutecznie egzekwowały przepisy prawa, ale występowały ograniczenia dotyczące identyfikacji ofiar pracy przymusowej i rozróżnienia pomiędzy pracą przymusową a naruszeniami prawa do pracy. Kary za naruszenia dotyczące pracy przymusowej obejmowały od 3 do 15 lat więzienia, i były wystarczająco surowe w

porównaniu do innych poważnych przestępstw. W roku 2013, za który dostępne są najnowsze dane statystyczne, władze pomogły 53 osobom, które były zmuszane do pracy przymusowej.

Były doniesienia o mężczyznach z kraju i z zagranicy, którzy zmuszani byli do pracy w rolnictwie, produkcji i przetwórstwie żywności, oraz o mężczyznach, kobietach i dzieciach, których zmuszano do żebractwa.

Zob. sprawozdanie Departamentu Stanu USA na temat handlu ludźmi na stronie internetowej www.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/.

c. Zakaz pracy dzieci i minimalny wiek zatrudnienia

Przepisy zabraniają zatrudniania dzieci poniżej 16. roku życia, z wyjątkiem sfer kultury, sztuki, sportu i reklamy, pod warunkiem, że rodzice lub opiekunowie oraz lokalny inspektor pracy wyrażą na to zgodę. Osoby w wieku od 16 do 18 lat mogą pracować jedynie pod warunkiem ukończenia gimnazjum, jeśli zatrudnienie jest elementem przygotowania zawodowego i jeśli praca nie jest szkodliwa dla zdrowia.

Władze skutecznie egzekwowały te przepisy prawa w sektorze formalnym, ale PIP nie miała uprawnień do kontroli w prywatnych gospodarstwach lub domach. W pierwszej połowie roku PIP przeprowadziła 623 kontrole obejmujące 2694 młodocianych pracowników (pomiędzy 16 a 18 rokiem życia), natomiast w analogicznym okresie 2013 r. liczby te wyniosły odpowiednio 540 oraz 2407. Władze nałożyły kary na łączną kwotę 115 650 złotych (32 921 USD) w 100 sprawach. Według PIP pracodawcy zastosowali się do 95 procent decyzji inspekcji pracy, chociaż raport PIP wskazał, że niektóre ograniczenia prawne, takie jak istniejąca w pewnych sektorach konieczność powiadomienia pracodawcy o planowanej kontroli na siedem dni przed jej przeprowadzeniem, osłabiły skuteczność inspekcji pracy.

PIP poinformowała, że osoby nieletnie pomiędzy 16 a 18 rokiem życia pracowały, a wielu pracodawców wypłacało im zaniżone wynagrodzenie lub opóźniało wypłaty. Większość wykrytych osób nieletnich pracowała w przedsiębiorstwach handlowych, warsztatach naprawczych, w przemyśle przetwórczym, restauracjach i w budownictwie. Niektóre dzieci poniżej 18 roku życia wykonywały niebezpieczne prace w rolnictwie, głównie w gospodarstwach rodzinnych. Romskie dzieci migrantów z Rumunii zmuszano do żebractwa. Dochodziło do komercyjnego wykorzystywania seksualnego dzieci (zob. część 6).

d. Dyskryminacja dotycząca zatrudniania lub wykonywania zawodu

Przepisy prawa zabraniają jakiejkolwiek dyskryminacji dotyczącej zatrudniania lub wykonywania zawodu, w formie bezpośredniej lub pośredniej, ze względu na płeć , wiek, niepełnosprawność, rasę, religię, narodowość, poglądy polityczne, pochodzenie etniczne lub orientację seksualną. Przepisy prawa nie zabraniają wprost dyskryminacji ze

względów językowych, zarażenia wirusem HIV, tożsamości płciowej lub statusu społecznego. Władze nie egzekwowały tych przepisów prawa i regulacji w sposób skuteczny. Według Polskiego Towarzystwa Prawa Antydyskryminacyjnego zgodnie z prawem to oskarżony musi udowodnić, że nie doszło do dyskryminacji, ale sędziowie często przenosili na ofiarę ciężar dowodowy i to na niej spoczywał obowiązek udowodnienia, że do dyskryminacji doszło.

Zdarzały się przypadki dyskryminacji przy zatrudnianiu i wykonywaniu zawodu z uwagi na płeć, wiek, status mniejszości, niepełnosprawność, poglądy polityczne, orientację seksualną, tożsamość płciową i zarażenie HIV. Poza tym odnotowano także przypadki dyskryminacji pracowników romskich (patrz część 6).

e. Akceptowalne warunki pracy

Minimalne krajowe miesięczne wynagrodzenie za pracę, które zaczęło obowiązywać od stycznia, wynosiło 1680 złotych (ok. 478 USD). Według Instytutu Pracy i Spraw Socjalnych w 2013 r. minimum socjalne wynosiło 1061 złotych (302 USD) miesięcznie w przypadku jednej osoby oraz 3450 złotych (982 USD) w przypadku czteroosobowej rodziny. Poziom minimum egzystencji, czyli minimalna kwota potrzebna na pokrycie kosztów mieszkania i wyżywienia, w 2013 r. wynosił 542 złotych (154 USD) miesięcznie w przypadku jednej osoby oraz 1851 złotych (527 USD) w przypadku czteroosobowej rodziny.

Prawo określa standardowy wymiar pracy na 40 godzin tygodniowo, z maksymalnym limitem wynoszącym 48 godzin, łącznie z nadgodzinami. W świetle przepisów za nadgodziny należy się wyższa stawka. Przepisy zabraniają zlecania nadmiernych lub przymusowych nadgodzin i ustalają maksymalną liczbę nadgodzin na 150 w skali roku. Przepisy zapewniają co najmniej 11 godzin nieprzerwanego odpoczynku w ciągu doby oraz 35 godzin w trakcie tygodnia. Konstytucja zapewnia każdemu pracownikowi prawo do dni ustawowo wolnych od pracy, a także do corocznych płatnych urlopów. Przepisy zapewniają 20 dni płatnego rocznego urlopu w przypadku pracowników ze stażem do 10 lat pracy oraz 26 dni w przypadku osób z dłuższym stażem.

Przepisy prawa definiują wąskie i szerokie warunki minimalne zapewniające przestrzeganie zasad BHP pracowników oraz nadają PIP uprawnienia do kontroli przestrzegania przepisów BHP i zamykania miejsc pracy, w których panują warunki niebezpieczne. Pracownicy mogli bez obawy o utratę pracy zrezygnować z uczestnictwa w czynnościach zagrażających ich zdrowiu lub bezpieczeństwu, a władze skutecznie ich w takich sytuacjach chroniły. Uprawnienia PIP ograniczają się do przedsiębiorstw; nie może monitorować stosowania przepisów w zakresie BHP w prywatnych gospodarstwach rolnych i domowych.

Władze nie egzekwowały skutecznie przepisów dotyczących płacy minimalnej, przepracowanych godzin, BHP w miejscu pracy w sektorach formalnych i nieformalnych.

Zasoby, kontrole i wysiłki w celu naprawy nie były wystarczające. W 2013 r. zatrudnionych było około 1700 inspektorów pracy, tyle samo co w 2012 r. W sześciu pierwszych miesiącach roku inspektorzy pracy przeprowadzili 35 094 inspekcje BHP w miejscu pracy, w porównaniu z 27 119 inspekcjami w tym samym okresie w 2013 r. W sześciu pierwszych miesiącach roku inspektorzy pracy wydali 173 963 decyzje, nakazujące pracodawcom poprawę standardów BHP. Nałożyli też 17 895 grzywien i wysłali do sądów 1672 wnioski o ukaranie pracodawców. Za powtórne naruszenia grożą kary w wysokości 2000 złotych (569 USD) lub 5000 złotych (1423 USD). W przypadku poważnych naruszeń inspektorzy pracy mogą zgłosić sprawę do sądu, który może nałożyć grzywnę w wysokości do 30 000 złotych (8540 USD). Osobom, które celowo naruszają prawa pracy pracowników, grozi do dwóch lat pozbawienia wolności.

W 2013 r., najnowszym, dla którego dostępne są takie informacje, PIP zorganizowała szkolenia w zakresie BHP dla średnich i dużych przedsiębiorstw (zatrudniających minimum 50 pracowników), koncentrujące się na zarządzaniu bezpieczeństwem pracy, ocenie ryzyka i analizowaniu okoliczności, w których dochodzi do wypadków związanych z pracą i ich przyczyn. Poza tym PIP przeprowadziła kampanię „Bezpieczeństwo pracy zależy od ciebie”, skierowaną do pracowników i pracodawców w sektorach wysokiego ryzyka, takich jak firmy przetwórstwa przemysłowego. Kampania miała miejsce w formie szkoleń i spotkań informacyjnych, reklam telewizyjnych i radiowych u nadawców publicznych i prywatnych, a także postów w internecie. Poza tym PIP zorganizowała telewizyjną i radiową kampanię „Szanuj życie! Bezpieczna praca w gospodarstwie rolnym” skierowaną do indywidualnych rolników i członków ich rodzin. Odwiedziła wiele prywatnych gospodarstw rolnych, w celu oceny warunków bezpieczeństwa, i zorganizowała konkursy dla indywidualnych rolników. Uruchomiła także program informacyjny i prewencyjny w budownictwie i zaproponowała szkolenia dla małych firm (zatrudniających do 49 pracowników).

PIP przygotowała także specjalną publikację „Budownictwo. Transport mechaniczny w miejscu budowy” oraz 12 kart z instrukcjami na temat środków bezpieczeństwa na różnych stanowiskach pracy. Poza tym zorganizowała szereg sesji szkoleniowych dla pracowników i pracodawców z firm, które przekroczyły normy hałasu oraz ekspozycji na substancje szkodliwe. We współpracy z Centralnym Instytutem Ochrony Pracy, szkołami ponadgimnazjalnymi, instytucjami edukacyjnymi, uniwersytetami, samorządami i związkami zawodowymi PIP zrealizowała program edukacyjny „Kultura bezpieczeństwa”, informujący uczniów szkół ponadgimnazjalnych i studentów na temat bezpieczeństwa w miejscu pracy i promujący ogólną wiedzę na temat prawa pracy.

Według sprawozdania PIP za rok 2013 najczęstszymi naruszeniami prawa pracy były brak zapłaty za wykonaną pracę oraz opóźnienia w wypłacie wynagrodzeń. Większość naruszeń w zakresie wynagrodzeń miało miejsce w usługach, budownictwie i przetwórstwie. Osobami szczególnie narażonymi na tego typu wykroczenia byli pracownicy sezonowi. Raport PIP nie obejmował pracowników domowych, ponieważ

inspektorzy mogli przeprowadzać kontrole jedynie w przedsiębiorstwach, a nie w domach prywatnych. Drugim najczęstszym problemem było nienależyte ewidencjonowanie czasu pracy.

Pracodawcy często ignorowali wymogi dotyczące zapłaty za nadgodziny. Duży odsetek osób z Ukrainy i Białorusi zatrudnionych w budownictwie i sezonowo w rolnictwie otrzymywał wynagrodzenie niższe od ustawowego minimum. Duży rozmiar szarej strefy – szczególnie w sektorze budowlanym i transportowym – oraz mała liczba państwowych inspektorów pracy sprawiały, że egzekwowanie minimalnej płacy sprawiało trudności.

W pierwszej połowie roku Główny Urząd Statystyczny odnotował 39 028 ofiar wypadków w miejscu pracy, co oznacza wzrost o 600 w porównaniu z tym samym okresem w 2013 r. Największa liczba ofiar pracowała w przetwórstwie przemysłowym, sprzedaży detalicznej i hurtowej, służbie zdrowia, transporcie, zarządzaniu magazynami i budownictwie. W 2013 PIP zbadała 1888 wypadków, w których obrażenia odniosło 2319 osób, w tym 315 osób poniosło śmierć, a 735 doznało poważnych obrażeń. PIP poinformowała, że do większości obrażeń doszło w przetwórstwie przemysłowym (górnictwo i metalurgia) oraz budownictwie. Pracodawcy nagminnie przekraczali normy stężenia środków chemicznych i pyłu oraz natężenia hałasu. Według raportu PIP z 2013 r. wśród głównych przyczyn wypadków w miejscu pracy znalazły się takie czynniki jak nieodpowiednie szkolenie pracowników, słaba jakość narzędzi oceny ryzyka w pracy, a także nieadekwatne środki zapobiegania wypadkom stosowane przez pracodawców.